

Gilde bries

24e jaargang no. 1

Maart 2005

DE GILDEBRIEF

DE GILDEBRIEF

De Gildebrieff is het verenigingsblad van Het Gilde Vrijwillige Molenaars (GVM). Het blad verschijnt vier keer per jaar en wel in de maanden maart, juni, september en december. De oplage is 2200 stuks.

De redactie is, tenzij anders vermeld, verantwoordelijk voor de inhoud van het blad, met uitzondering van de artikelen van het bestuur van het GVM. De redactie neemt graag kopij en suggesties voor artikelen in ontvangst, maar zij behoudt zich het recht voor artikelen niet, gedeeltelijk of gewijzigd te plaatsen.

Advertenties

Voor bedrijven of instellingen, die gelieerd zijn aan 'de molenwereld', bestaat de mogelijkheid in de Gildebrieff te adverteren. Advertentietarieven zijn op het redactieadres verkrijgbaar.

Bestuur van het GVM

H.C. (Hein) Steinz, Voorzitter, PR en Contact Gildebrieff
Dorpsweg 94
8051 XW Hattem, tel. 038-4445446
voorzitter@vrijwilligemolenaars.nl

A. (Andreas) de Vos, Vice voorzitter, Regio coördinator en Contacten met afdelingen
Meijersloot 35
1831 EB Koedijk, tel. 072-5617648.
afdelingscoördinator@vrijwilligemolenaars.nl

P.J.M. (John) Houben, Secretaris, Coördinator Arbo en Haccp, Examencoördinator a.i.
Korhoenderveld 89, 5431 HC, Cuyk, tel. 0485-320994
Secretaris@vrijwilligemolenaars.nl

W.H. (Wouter) de Wekker, Penningmeester, Contact ledenadministratie, Verzendingen en Verzekeringen.
Hinkenkamp 43 7963 DD Ruinen tel.. 0522-472545
penningmeester@vrijwilligemolenaars.nl

P.A.M. (Petro) van Doorne, Coördinator opleidingen, Contact Lesstofcommissie en Werkgroep watermolenaarsopleiding
Steenakker 44
6651 JE Druten, tel. 0487-515643
opleidingscoördinator@vrijwilligemolenaars.nl

J.G.J. (Joyce) Beneker, Biotoop
Skagerak 352, 2133 DX Hoofddorp, tel. 023-5634193
biotoop@vrijwilligemolenaars.nl

Examencoördinator

P.J.M. (John) Houben
Korhoenderveld 89, 5431 HC, Cuyk, tel. 0485-320994

Ledenadministratie

Fr. (Frans) Tullemans
Vasco da Gamastraat 4 5665 GL, Geldrop, tel. 040-2863023
ledenadministratie@vrijwilligemolenaars.nl
webmaster@vrijwilligemolenaars.nl

Rekeningnummer GVM

Postbank (giro) 2144780 ten name van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars te Ruinen

Steunpunt Molenbiotoop:

De Hollandsche Molen (E-mail adres DHM@molens.nl)
Zeeburgerdijk 139, 1095 AA Amsterdam, tel 020-6238703
telefax 020-6383319

Gildeverzekeringen

Contactpersoon: J. (Jan) van Loenen
Arendshorst 34 3772 RV Barneveld, tel 0342-400630
verzekering@vrijwilligemolenaars.nl

Bliksemafleidercontrole

Coördinator L.J. (Leo) Tiggelman
Livius 7, 3962 KD Wijk bij Duurstede tel. 06220048484 b.g.g
0343-575684
bliksemafleidercontrole@vrijwilligemolens.nl

Redactie Gildebrieff

W.(Willem) Hurkmans, G.J.(Gerrit) Pouw, J.B. van Steensel,
H.C. (Hein) Steinz.

Redactieadres

W. (Willem) Hurkmans, Leliestraat 132
8012 BV Zwolle, tel 038-4214674
redactie@vrijwilligemolenaars.nl

Gilde verzendingen

H.P.A.(Hub) van Erve
Hoevense Kanaaldijk 9 5018 EA Tilburg, tel. 013-5362100
verzendingen@vrijwilligemolenaars.nl

IN DIT NUMMER

De kam	1
De jaarlijkse ledenvergadering	1
Het jaarverslag 2004	2
Nieuws van de Werkgroep Bliksemafleidercontrole	8
Wijziging webmaster en ledenadministratie	9
Een verzekeraar gezocht	9
Contributiebetaling	9
Schepraderen met gebogen schoepen	9
Molens in Öland	13
Op reis met Gijs (12)	16
Engelse Poldermolens	19
Jaarverslag Gelderland	23
Gewichtige molenuitgave van Provinciebestuur Oost-Vlaanderen gelauwerd	24
Nieuwe krukas voor de Heesterboom	25
Kleine berichten	26
Derde maalmarathon voor 'de Passiebloem'	28
Van de redactie	28
Aanschaf Basiscursus Vrijwillige Molenaar	28

Ter gelegenheid van de Nationale molen en gemalendag Voorblad:

De Groeneveldsche molen te Schipluiden, gebouwd 1719. Bemaalde de Groeneveldsepolder, opvoerhoogte 1,9 m. De vlucht is 25 m.

Achterblad:

Het prachtige en te bezichtigen stoomgemaal Halfweg. Met 150 jaren het oudste nog werkende stoomgemaal ter wereld. Gebouwd in 1853, met een capaciteit van 25000 ltr. per sec. Zeer zeker een bezoek waard.

Kopij voor het volgende nummer moet voor
1 mei 2005
in het bezit zijn van de redactie.

Allerhande informatie via onze web-site:
www.vrijwilligemolenaars.nl

Mijn voorganger in het voorzitterschap, Gerard Sturkenboom, schreef regelmatig op deze plaats over het reilen en zeilen binnen onze vereniging. Hij deed dit onder de naam 'Het gaande werk', waarmee hij in ieder geval aan wilde geven dat de vereniging in beweging was.

Met dit in het achterhoofd leek mij 'De Kam' als aanhef voor een stukje van de bestuurstafel op deze plaats. Dit om aan te geven dat we maar een klein onderdeel zijn in het gaande werk.

Het Gilde heeft eigenlijk twee doelen, behoud van het molenaarsvak en belangenbehartiging van vrijwillige molenaars en molenaars in opleiding. De statuten formuleren dit veel zorgvuldiger, maar laten we het voorlopig hier maar bij laten.

Het behoud van het vak doen we door op te leiden. Een bijzonder belangrijke taak van het Gilde, waar wij

ook zeer zorgvuldig mee omgaan. Het is niet voor niets dat we een best wel groot onderzoek gestart hebben naar deze opleiding. Ik kan nog niet vooruit lopen op de resultaten, die krijgen alle afdelingen begin dit jaar gepresenteerd, maar één van de opmerkingen tijdens de presentaties van afgelopen jaar vind ik de moeite waard van het herhalen; misschien moeten wij in de toekomst wel onderscheid maken tussen archivering van het molenaarsvak en de lesstof.

Vormgeving en inhoud van de lesstof is dus onderdeel van een brede discussie binnen de vereniging. Laten we deze discussie daar ook houden. Kritiek is altijd nuttig, maar kritiek buiten de vereniging om kan niet constructief zijn. Laten we daarin elkaar respecteren en helpen om tot de, steeds weer, beste oplossing te komen en wel gezamenlijk.

De Voorzitter

De jaarlijkse ledenvergadering

Uitnodiging voor de ledenvergadering 2005, 2 april a.s.

Aan Leden en Donateurs van het Gilde van Vrijwillige Molenaars.

Hierbij wil ik u uitnodigen voor de algemene ledenvergadering 2005 van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars, die op zaterdag 2 april a.s. gehouden zal worden op het bekende adres: Hotel Haarhuis, tegenover het station in Arnhem.

De zaal is vanaf 10.00 uur open.

10.30 uur: Algemene ledenvergadering

Agenda:

1. Opening en woord van welkom door de voorzitter.
2. Bestuursmededelingen.
3. Vaststellen van de notulen van de ledenvergadering 2004 (gepubliceerd in de Gildebrief juni 2004).
4. Jaarverslag 2004 van de secretaris, opgenomen in deze Gildebrief.
5. Financieel verslag 2004 van de penningmeester, eveneens opgenomen in deze Gildebrief.
 - Balans 2004
 - Rekening van baten en lasten
 - Overzicht verzekeringen 2004
6. Verslag van de kascommissie.
Benoeming van de kascommissie en reservekascommissie.
7. Begroting 2005
8. Contributie verhoging, in de vergadering zal een uitgebreide toelichting worden gegeven door de penningmeester, ook zullen enige aanpassingen worden medegedeeld.
9. Bestuursmutaties.

Bestuurslid John van Heijningen is tussentijds afgetreden om gezondheidsredenen. We hebben Frans Tullemans bereid gevonden de vacature in het bestuur in te vullen. Tegenkandidaten kunnen zich tot uiterlijk 31 maart a.s. schriftelijk of per email melden bij het bestuur: secretaris@vrijwilligemolenaars.nl.

10. Rondvraag.
11. Sluiting.

12.30 - 13.30 uur: lunchpauze.

Middagprogramma:

13.30 - 14.30 uur: Specerijen- en Snuifmolens de Ster en de Lelie.

Dialezing door Jaap Bes.

Bovendien laat Jaap een filmpje zien over het proces van snuif maken.

14.30 - 15.00 uur: Pauze, even benen strekken en onderlinge contacten aanhalen.

15.00 - 16.15 uur: Zaagmolens: zoek de verschillen (& het krukas-kwartiertje).

Door Frans Rutten.

Aan de hand van oude foto's zal Frans vertellen over allerlei verschillen tussen zaagmolens: tussen wagenschotzagers en balkenzagers, maar ook tussen Amsterdamse, Zaanse, Dordtse en Rotterdamse molens, tussen achtkanten en zes-kanten en tussen achtkanten en achtkanten.

Als er tijd over is, of naar keuze van het publiek, ook nog iets over het smeden van een nieuwe krukas voor de Heesterboom.

Jullie aanwezigheid wordt zeer op prijs gesteld en we hopen dan ook op jullie komst.

Het bestuur van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars.

Bereikbaarheid:

Je vindt hotel Haarhuis tegenover station Arnhem, Stationsplein 1 te Arnhem, tel (026) 44 27 44 1. In de nabijheid van het hotel ligt parkeergarage Centraal. Verder kun je goedkoop parkeren op het Transferrum Gelredome (€ 2,50, incl. busrit 4 personen), van waaruit je in enkele minuten per bus op het station bent. De bus gaat elk kwartier.

Het jaarverslag 2004

Het bestuur

Sinds de ledenvergadering in hotel Haarthuis te Arnhem op 3 april 2004 bestaat het bestuur uit: Hein Steinz (voorzitter), John Houben (secretaris), Wouter de Wekker (penningmeester), Joyce Beneker (biotoop), Andreas de Vos (afdelingscoördinator) en John van Heijningen (nieuw erbij).

Mark Dwarswaard heeft het bestuur vroegtijdig verlaten in verband met drukke werkzaamheden. De ontstane vacature in het bestuur is ingevuld door John van Heijningen. Gedurende het jaar is Andreas de Vos benoemd tot

verhoogd. Dit om het eigen risico fonds te verruimen.

In 2004 is het eigen risico nog € 1.000,00 geweest, dit is door gemelde schade (vangtouw in scheprad) vooralsnog 1 maal toegepast geweest.

Het eigen risico is per 1-1-2005 naar € 2.500,00 (per schadegeval) gebracht.

Jan van Loenen gaat er, na 13 jaar verzekeringen, met ingang van feb. 2005 mee stoppen.

Een opvolger wordt gezocht. Er wordt een overzicht gemaakt van de werkzaamheden.

Ledenbestand GVM		2004	"+/-"	2003	2002	2001
Geslaagde leden	windmolen	936	+2	934	931	908
	watermolen	29	+3	26	26	12
Leden in opleiding	windmolen	815	+72	743	719	755
	watermolen	41	+1	40	36	42
Donateurs		35	+4	31	32	36
Speciale donateurs		108	-5	113	125	128
Instructeur-vakmol.		21	0	21	26	26
Buitengewone leden		37	+11	26	33	34
Ereleden		7	0	7	5	5

Per 1 jan 2005 heeft het Gilde in totaal 2006 leden.

vice-voorzitter en heeft John van Heijningen zich teruggetrokken om medische redenen.

Het bestuur heeft weer maandelijks vergaderd op een, voor de bestuursleden centraal gelegen locatie, namelijk in Hoogland (nabij Amersfoort).

Ledenbestand

Zoals we gewend waren kregen we stipt op tijd van Boudewijn van Weel de gegevens van de ledenadministratie over 2004.

Boudewijn van Weel heeft per 1 jan 2005 zijn werkzaamheden aan de ledenadministratie neergelegd.

Het beheer en uitbouw van de ledenadministratie wordt overgenomen door Frans Tullemans.

Gilde verzekering

Jan van Loenen heeft dit jaar weer de organisatie en expertise rond onze verzekeringen verzorgd.

Schades:

Dit jaar 1 nieuwe melding voor een WA-plus schade: Het vangtouw door het draaiende open scheprad meegenomen, de molen vastgelopen, waarbij de evenaar en diverse verbindingen zijn beschadigd.

Verder een melding voor de Ongevallenverzekering wegens ongeval.

Ook werd begin 2004 de zaak rond de schade van de Nieuwe Molen te Veenendaal definitief afgerond.

Het verhoogde eigen risico door Centraal Beheer.

Als gevolg van deze verhoging is besloten om de contributie met € 1,50 te verhogen per 2005. Volgend hieraan is ook de premie voor de WA+ dekking met hetzelfde bedrag

Redactie Gildebrieff

Zoals we gewend zijn heeft de redactie in het afgelopen jaar weer voor 4 uitgaven van de Gildebrieff gezorgd.

Wisselingen:

uit de Gildebrieff redactie is gegaan Thijs van Hoof, erbij gekomen is in 2004 Jaap van Steensel, waarmee de redactie weer uit 4 personen bestaat.

Bestuursexcursie Utrecht-'t Gooi.

Medio april was een delegatie van het bestuur bij de afdeling Utrecht 't Gooi op bezoek.

Een verslag hiervan is geplaatst in de Gildebrieff. Aandacht werd besteed aan de opleiding en moeilijkheden die het afdelingsbestuur tegenkomt.

Nationale Molen- en gemalendag

Op 8 mei is de Nationale Molen- en Gemalendag gehouden, zoals gewoonlijk op de bekende 2e zaterdag in mei.

Examens

In het afgelopen jaar heeft de examencommissie van "De Hollandsche Molen" weer 13 dagen geëxamineerd op windmolens en 2 dagen op watermolens.

Geslaagden proficiat!

Examencoördinator

Bert van Uffelen heeft deze taak tot september 2004 ingevuld.

Deze taak is overgedragen aan John Houben.

Bliksemafleidercontrole:

Bliksemafleidercontrole is een serviceverlening van het Gilde aan haar leden.

Deze taak wordt gecoördineerd door Leo Tiggelman.

Samenvatting:

In 2004 is de tweede controleur aangesteld

Voorjaarsexamens			
Windmolen:	23 kandidaten	17 geslaagden	74%
Watermolen:	3 kandidaten	2 geslaagden	66%
Najaarsexamens			
Windmolen	22 kandidaten	17 geslaagden	77%
Watermolen	1 kandidaat	1 geslaagde	100%
2004	49 kandidaten	37 geslaagden	75,5%

Vergelijking slagingspercentages met voorgaande jaren:

2004	2003	2002	2001	2000
75,5%	72,9%	74,0%	73,2%	76,3%

in de regio Noord zijn er drie nieuwe meetinstrumenten in gebruik genomen.

Zijn er aanvragen van vijf molenstichtingen ontvangen (goed voor 44 molens)

Zijn er nog 12 molens in portefeuille, die staan in 2005 weer op de rol.

Verder is er dringend behoefte aan een nieuwe controleur voor de regio Zuid-Oost.

De verdeling van de gecontroleerde molens per provincie ziet er als volgt uit:

Groningen (16), Friesland (1), Drenthe (1), Overijssel (1), Gelderland (6), Noord-Holland (3), Zuid-Holland (24), Zeeland (2), Noord-Brabant (5) en Limburg (2). Vanuit de provincie Utrecht zijn, evenals in 2003, geen aanvragen voor een controle ontvangen.

In totaal zijn er 61 controles uitgevoerd en dat leverde 150 relevante tekortkomingen op.

Van slechts 4 molens voldeed de bliksem-afleiderinstallatie geheel aan de norm NEN 1014

Publicaties

In het kader van de Basis cursus heeft de lesstofcommissie weer enkele onderwerpen afgerond. Deze zijn door het Gilde als publicatie uitgebracht en rondgestuurd.

Overleg met de RdMZ

Er is weer overleg geweest met dhr. Asselbergs, directeur van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Een goed overleg waarin ook gesproken over de verantwoording van de subsidie.

De heer Asselbergs gaat met pensioen. Het volgend jaar zullen we overleggen met zijn opvolg(st)er.

Arbo

Nadat de Hollandsche Molen het stappenplan heeft uitgebracht,

hebben wij in de Gildebrieff en op de website aandacht besteed aan het punt Arbo. De rubriek "van molenaars voor molenaars" is geboren.

Gildewebsite

Na 2½ jaar heeft Tim Steinz het beheer en opbouw van de website overgedragen aan Frans Tullemans.

Verder is een Werkgroep D(ocumenten) W(bsite) H(uisstijl) opgericht, bestaand uit:

Hein Steinz, DerkJan Tinga, Barbara Sanders, Henk Köpping, Frans Tullemans.

Zij werken aan verdere opbouw van de website en automatisering van het logistieke proces binnen het Gilde.

Contactdag

De jaarlijkse contactdag en opleidingsraad is dit jaar op 6 november gehouden op Molen "De Zwaluw" te Kesteren.

Gesproken is over opleiding, houdbaarheid toelatingsexamens en presentatie van tussentijdse resultaten opleidingswerkgroep.

Evert Smit-Biotoopprijs:

In 2004 heeft het bestuur van "Het Gilde van Vrijwillige Molenaars" de Evert Smitbiotoopprijs uitgereikt aan het hoogheemraadschap van de Krimpenerwaard.

Zij verkregen deze voor de manier waarop zij de biotoop van de molen van de polder Beneden-Haastrecht heeft veilig gesteld. Het is waarschijnlijk uniek dat een waterschap nog op deze manier van haar bevoegdheden gebruik maakt en zich daarmee in feite een hoop ellende op de hals haalt met vele kwade omwonenden. Toch heeft men dat beleid zelfs doorgezet tot aan de Raad van State toe! De uitspraak van dit hoogste rechtscollege in deze kwestie is uiteraard heel belangrijk in de jurisprudentie.

Wie nog een goede kandidaat heeft voor de prijs in 2005 kan zich melden bij het Gildebestuur.

Cuijk, januari 2005

John Houben, secretaris.

Hou streekeigenschappen in ere!

Marc Crins Molenzeilen

- ☛ *Nieuwe molenzeilen; diverse mogelijkheden.*
- ☛ *Reparaties van uw oude zeilen.*
- ☛ *Lui-matten*
- ☛ *Bil kussens (in zeildoek)*
- ☛ *Andere aanverwante artikelen*

Vraag vrijblijvend een offerte aan!

paardebloemstraat 28 -- 5953 GV Reuver
tel.: (077) 474 80 33 -- fax: (077) 474 80 34
gsm: (06) 20 94 98 05
www.molenzeilen.com

Staat A
Balans per 31 december 2004 (2003)

ACTIVA	2004 in euro's	2003 in euro's
01 Meetapparatuur bliksemafleiders	€ 1.232,46	€ -
02 Financiële vaste activa	€ 250,00	€ -
03 Voorraad	€ 2.285,88	€ 1.000,00
11 Kortlopende vorderingen	€ 727,50	€ 1.209,00
13 Geldmiddelen	€ 21.977,90	€ 50.131,00
	€ -	€ -
	€ -	€ -
	€ -	€ -
	€ -	€ -
	<u>€ 26.473,74</u>	<u>€ 52.340,00</u>
 PASSIVA		
20 Fondsen en Voorzieningen	€ 11.119,36	€ 33.926,00
24 Kortlopende schulden	€ 15.354,38	€ 18.414,00
	€ -	€ -
	€ -	€ -
	€ -	€ -
	€ -	€ -
	<u>€ 26.473,74</u>	<u>€ 52.340,00</u>

Toelichting:

De boekhouding van het Gilde werd in het boekjaar 2004 voor het eerst vastgelegd via een boekhoudprogramma. De diverse posten kunnen daarmee in al hun verscheidenheid beter worden vastgelegd en zijn goed toegankelijk voor een nadere analyse. De aangekochte meetapparatuur zal in 3 jaar worden afgeschreven, ook de voorraad lesstof wordt in 2 tot 3 jaar afgeschreven, dwz wordt in deze periode verstrekt aan de nieuwe leden. Het verlies werd ten laste gebracht van de fondsen en voorzieningen.

Staat B

Rekening van baten en lasten

BATEN		<i>Begroting 2004 in euro's</i>	<i>Rekening 2004 in euro's</i>	<i>Rekening 2003 in euro's</i>
81	Bijdrage leden	€ 55.500,00	€ 39.442,35	€ 55.169,00
82	Rente-baten	€ 600,00	€ 321,62	€ 584,00
83	Subsidies en bijdragen	€ 400,00	€ 14.204,29	€ 14.113,00
84	Door te boeken bijdragen	€ -	€ 996,53—	€ -
		€ -	€ -	€ -
		€ -	€ -	€ -
		€ -	€ -	€ -
	Totaal a	€ 56.500,00	€ 52.971,73	€ 69.866,00
LASTEN				
40	Afdelingen	€ 9.570,00	€ 11.313,99	€ 8.200,00
41	Opleiding	€ 15.965,00	€ 24.984,19	€ 13.424,00
42	Ledenadministratie	€ 500,00	€ 690,88	€ 545,00
43	Gildebrief	€ 19.235,00	€ 20.751,42	€ 18.383,00
44	Gildeverzendingen	€ 850,00	€ 3.307,86	€ 915,00
45	Bliksemafleidercontrole	€ 400,00	€ 1.365,88	€ 381,00
46	Publiciteit	€ 380,00	€ 1.318,43	€ 308,00
47	Beheer en administratie	€ 7.050,00	€ 9.651,58	€ 5.990,00
49	Verzekeringen	€ 15.750,00	€ 2.212,55—	€ 15.655,00
51	Overige lasten	€ 3.300,00	€ 2.947,30	€ 3.861,00
		€ -	€ -	€ -
		€ -	€ -	€ -
		€ -	€ -	€ -
	Totaal b	€ 73.000,00	€ 74.118,98	€ 67.662,00
	Saldo a - b	€ 16.500,00	€ 21.147,25—	€ 2.204,00
53/54	Saldo toevoegingen/onttrekkingen fondsen en voorzieningen	€ 4.000,00	€ -	€ 2.204,00—
58	Overige baten en lasten	€ -	€ -	€ -
		€ -	€ -	€ -
		€ -	€ -	€ -
	Totaal c	€ 4.000,00	€ -	€ 2.204,00—
	Resultaat a-b-/+c	€ 12.500,00—	€ 21.147,25—	€ -

Toelichting:

Het verlies, dat via de balans ten laste werd gebracht van de fondsen en voorzieningen is grotendeels ontstaan door de navolgende toegepaste correcties en hogere uitgaven.

Baten:

post 81

Meer onderscheid gemaakt tussen contributies, entreegelden van nieuwe leden en verkopen, derhalve per saldo iets meer. De afzonderlijke posten voor de verzekeringen zijn vervallen en vervangen door het resultaat, in het boekjaar 2005 zal de volledige verzekeringsboekhouding in de gildeboekhouding worden geïntegreerd.

post 82

Minder ontvangen.

post 83

Minder ontvangen subsidie, doch meer giften, per saldo hetzelfde resultaat.

post 84

Nog door te betalen bijdrage van de provincie Zuid-Holland.

Lasten:

post 40

Hogere bijdrage aan de afdelingen, nabetalingen over voorgaande jaren en tegemoetkoming in de portokosten, per saldo meer kosten.

post 41

Fors hogere uitgaven aan de verdere realisatie van de lesstof.

post 43

Een attractiever en dikker periodiek kost ook meer, de portokosten stijgen daarmee dan ook, in z'n algemeenheid geldt dat ook voor de overige verzendingen. De penningmeester en de drukker zullen in samenspraak slimmer gebruik maken van TPG post om daarmee de kosten te beperken, dus meer zaken binnen eenzelfde tarief meer zaken verzenden.

post 44

Ook hier zijn de portokosten zeer fors, in overleg zullen hier ook besparingen moeten worden behaald.

post 46

De werkgroep, die de website, de documenten en de huisstijl opnieuw vorm geeft en in overeenstemming brengt vergt enige extra middelen.

post 47

De kosten van het bestuur, de vele overleggen met diverse geledingen en het naar buiten zichtbaar zijn, vergt naast veel tijd, veel kosten.

post 49

In deze post is het saldo van de verzekeringen opgenomen.

Resultaat:

Een verlies, dat ten laste werd gebracht van de fondsen.

VERZEKERINGEN 2004**Inkomsten**

WA+ premie 2004	€ 4.175,29
WA+ premie 2005	€ 1.682,50
Ongevallen verzekering 2004	€ 2.696,70
Ongevallen verzekering 2005	€ 951,60
Contributie 2004	€ 198,00
Contributie 2005	€ 87,50
Giften	€ 4,20
Schadeuitkering	€ 851,76
	€ 10.647,55

Saldo girorekening per 1/1/ 2004 € 12.157,83

Inkomsten 2004	€ 10.647,55
Van Kapitaalrekening	€ 5.000,00
Tussensaldo	€ 27.805,38

Uitgaven € 23.068,17—
Saldo 31/12/2004 € 4.737,21

Saldo Kapitaalrekening 1/1/2004 € 9.684,59
Afboeking naar girorekening verzekering € 5.000,00—

€ 4.684,59
Ontvangen rente € 185,87
Saldo per 31/12/2004 € 4.870,46

Uitgaven

Premie WA / WA+ 2004	€ 10.275,90
Premie ongevallen 2004	€ 5.874,67
Kosten certificaten	€ 1.125,35
Portokosten	€ 115,50
Doorbetaling contributie 2004	€ 212,00
Doorbetaling eigen risico	€ 226,90
Bankkosten	€ 237,85
	€ 18.068,17

Uitgaven 2004 € 18.068,17
Naar girorekening GVM € 5.000,00
€ 23.068,17

Staat B

Begroting van baten en lasten

BATEN		<i>Begroting 2005 in euro's</i>	<i>Begroting 2004 in euro's</i>	<i>Rekening 2004 in euro's</i>
81	Bijdrage leden	€ 41.200,00	€ 55.500,00	€ 39.442,35
82	Rente-baten	€ 300,00	€ 600,00	€ 321,62
83	Subsidies en bijdragen	€ 19.055,00	€ 400,00	€ 14.204,29
84	Door te boeken bijdragen	€ 1.000,00—	€ -	€ 996,53—
		€ -	€ -	€ -
		€ -	€ -	€ -
		€ -	€ -	€ -
	Totaal a	€ 59.555,00	€ 56.500,00	€ 52.971,73
LASTEN				
40	Afdelingen	€ 10.300,00	€ 9.570,00	€ 11.313,99
41	Opleiding	€ 18.450,00	€ 15.965,00	€ 24.984,19
42	Ledenadministratie	€ 800,00	€ 500,00	€ 690,88
43	Gildebrief	€ 19.350,00	€ 19.235,00	€ 20.751,42
44	Gildeverzendingen	€ 3.150,00	€ 850,00	€ 3.307,86
45	Bliksemafleidercontrole	€ 1.675,00	€ 400,00	€ 1.365,88
46	Publiciteit	€ 1.765,00	€ 380,00	€ 1.318,43
47	Beheer en administratie	€ 7.865,00	€ 7.050,00	€ 9.651,58
49	Verzekeringen	€ 3.400,00—	€ 15.750,00	€ 2.212,55—
51	Overige lasten	€ 2.500,00	€ 3.300,00	€ 2.947,30
		€ -	€ -	€ -
		€ -	€ -	€ -
		€ -	€ -	€ -
	Totaal b	€ 62.455,00	€ 73.000,00	€ 74.118,98
	Saldo a - b	€ 2.900,00—	€ 16.500,00—	€ 21.147,25—
53/54	Saldo toevoegingen/onttrekkingen fondsen en voorzieningen	€ 2.900,00	€ 4.000,00	€ -
58	Overige baten en lasten	€ -	€ -	€ -
		€ -	€ -	€ -
		€ -	€ -	€ -
	Totaal c	€ 2.900,00	€ 4.000,00	€ -
	Resultaat a-b-/+c	€ 0,00	€ 12.500,00—	€ 21.147,25—

Nieuws van de Werkgroep Bliksemafleidercontrole

Alweer een jaar voorbij, en het was me het jaartje wel voor onze bliksemafleidercontroleurs. Hadden we in 2003 werk aan 21 molens, in 2004 werden maar liefst 61 molens gecontroleerd, en daarnaast zitten er nog 14 in portefeuille die dit jaar gecontroleerd zullen worden. De grote drukte ontstond vooral door aanvragen die we ontvingen van vijf molenstichtingen, samen goed voor 44 molens. In de regio Noord controleerde Jurriën Jongman 16 molens, Jo Vink deed er 12 in de regio Zuid/Oost, en Henri van den Bosch is topscorer in 2004 met 31 gecontroleerde molens. Verheugend is dat in het najaar van 2004 Hendrik-Jan Berghuis in de regio Noord de gelederen is komen versterken; hij heeft inmiddels twee molens aan een controle onderworpen. Verder zijn drie van onze controleurs afgelopen jaar met een nieuw meetinstrument uitgerust en de ervaringen zijn, op één verstoorde meting na, positief te noemen.

Een woord van dank en een blijk van grote waardering voor onze Gilde-controleurs is hier dan ook zeker op zijn plaats. We moeten immers bedenken dat zij hier in totaal meer dan 200 uur intensief mee bezig zijn geweest, en dat op vrijwillige basis. Ondergetekende had als coördinator ook de handen vol aan de verwerking van alle aanvragen en de registratie en verzending van de meetrapporten. Daarnaast wordt gewerkt aan een vernieuwing van de meetrapporten, zodat op termijn één standaard meetrapport in omloop zal zijn. Tevens zal dit jaar de tekst op de Gilde-website, waarin alle informatie over de bliksemafleidercontrole te vinden is, onder handen genomen worden.

De in 2004 gecontroleerde molens zijn als volgt over de provincies verdeeld:

Groningen 16,	Drenthe 1,	Noord-Holland 3
Friesland 1,	Gelderland 6,	Zuid-Holland 24
Overijssel 1,	Limburg 2,	Zeeland 2

Vanuit de provincie Utrecht werden in 2004, evenals in 2003, geen aanvragen voor een controle ontvangen.

De meetresultaten en de daarmee samenhangende adviezen geven ook nu weer hetzelfde (treurige) beeld als voorgaande jaren. We hebben ze onderstaand nog maar eens voor u op een rijtje gezet:

• Doorverbinding van de roeden aanbrengen/herstellen:	22 x
• Brugjes (één of meer) op de roeden aanbrengen / herstellen:	10 x
• Flexibele leiding	
- extra aanschaffen	3 x
- vervangen	7 x
- klemmen opnieuw aanbrengen	19 x
• Stalen delen aarden (lange en korte, spruit staartbalk)	9 x
• Aardingssysteem verbeteren (incl. reparatie meetkoppelingen)	25 x
• Toepassen potentiaalvereffening	27 x
• Toepassen overspanningsbeveiliging	25 x
• Lichtnet van eigen aardingssysteem voorzien (NEN 1010)	3 x

In één geval is melding gemaakt van een aardpunt dat zich te dicht bij een (propaan / butaan) gasaansluiting bevindt. Bij slechts vier molens voldeed de bliksemafleiderinstallatie geheel aan de norm NEN 1014.

Voor de flexibele leidingen blijven een punt van grote

zorg. Buiten een regelmatige bliksemafleidercontrole kunt u echter als molenaar gemakkelijk zelf beoordelen of een kabel gerepareerd dan wel vervangen moet worden. Kabels waarvan de klemmen aan enkele draadjes bungelen zijn niet meer voor hun taak geschikt. Onder invloed van weer en wind verteren deze draadjes in de loop van de tijd en is opnieuw aansnijden van de isolatie nodig om de klem weer voldoende houvast te geven. Scheurtjes in de kabelmantel maken om dezelfde reden vervanging van de gehele kabel noodzakelijk. Een visuele inspectie van de flexibele kabel, éénmaal per kwartaal, voorkomt een hoop narigheid. Indien de flexibele leiding aan de uiteinden met kabelschoenen is afgewerkt die niet direct kunnen worden vervangen, dan is aanschaf van een reservekabel het overwegen waard. Ons team van bliksemafleidercontroleurs is graag bereid om u van de benodigde informatie te voorzien.

Tot slot willen wij graag nog even uw aandacht vestigen op het volgende: Indien op het meetrapport dat de aanvrager van een controle ontvangt één of meerdere hersteladviezen zijn vermeld, sturen wij met het rapport een meldingsformulier mee. Dit formulier stelt ons in staat om na te gaan wat er met de gegeven hersteladviezen is gedaan en of daadwerkelijk actie is ondernomen om de gebreken te herstellen. Toch is gebleken dat deze formulieren slechts zelden aan ons teruggestuurd worden. Wanneer wij echter geen formulier van u ontvangen dient u bij een volgende controle alsnog aan te tonen dat naar aanleiding van de adviezen herstelwerkzaamheden zijn uitgevoerd. Het heeft immers geen nut om bij elke controle dezelfde gebreken vast te stellen. Wij hopen dan ook dat wij vanaf nu meer meldingsformulieren terug mogen ontvangen.

Voor controle-aanvragen en algemene technische informatie kunt u contact opnemen met de coördinator bliksemafleidercontrole; adresgegevens en telefoonnummer vindt u in de omslag van deze Gildebrief. Mocht u liever per e-mail contact opnemen, dan kan dat op het volgende adres: bliksemafleidercontrole@vrijwilligemolenaars.nl. Technische vragen en vragen naar aanleiding van een meetrapport zullen worden doorgestuurd naar de betreffende regiocontroleur, die vervolgens contact met u zal opnemen.

Wij zijn u ook in 2005 weer graag van dienst, onder het motto:

LAAT ONZE MOLENS NIET NAAR DE BLIKSEM GAAN !!!

Leo Tiggelman
Coördinator Bliksemafleidercontrole

Wijziging webmaster en ledenadministratie

Met ingang van 6 januari 2005 is bij de ondersteunende diensten van "Het Gilde van Vrijwillige Molenaars" het volgende gewijzigd:

Webmaster:

Tim Steinz heeft zijn werkzaamheden aan de website beëindigd en overgedragen. Wij danken Tim voor zijn inzet gedurende 2½ jaar bij de start en opbouw van de website.

Ledenadministratie

Boudewijn van Weel heeft besloten zijn werkzaamheden aan de ledenadministratie per 1 jan. 2005 te beëindigen.

Boudewijn heeft binnen het Gilde een lange staat van dienst. Gedurende 16 jaren heeft hij een bestuursfunctie ingevuld, waarvan 13 jaar als secretaris. Tijdens zijn bestuurstijd en na zijn aftreden als bestuurslid heeft hij in totaal 5 jaar uitvoering gegeven aan de ledenadministratie. In deze tijd heeft hij het ledenadministratiepakket verder opgebouwd tot een goedlopend en overzichtelijk systeem op de computer. Daarnaast voorzag hij vele geïnteresseerden van infomateriaal. De vele werkzaam-

heden rond de ledenadministratie heeft Boudewijn op zijn eigen wijze, nauwkeurig en met een grote betrokkenheid en inzet uitgevoerd.

Wij danken Boudewijn voor zijn inzet voor het Gilde.

Wijziging:

Zowel de ledenadministratie als de webmaster worden vanaf 6 januari 2005 ingevuld door Frans Tullemans.

Bereikbaarheid:

Via de aangegeven ingangen op de website en op de volgende emailadressen:

Webmaster: webmaster@vrijwilligemolenaars.nl

Ledenadministratie: ledenadministratie@vrijwilligemolenaars.nl

Postadres: Vasco da Gamastraat 4, 5665 GL Geldrop, telefoon 040-2863023

Wij wensen Frans veel succes bij de verdere invulling van deze taken.

Het bestuur

Een verzekeraar gezocht

Het bestuur is nog steeds op zoek naar een opvolger voor Jan van Loenen, die besloten heeft na dertien jaar een punt te zetten achter dit onderdeel van het Gilde-werk.

Zijn werk, het secretariaat Gildeverzekeringen, houdt globaal het volgende in:

Taken:

- Verwerken betalingen / gegevens van deelnemende leden in computer/database programma i.s.m. de penningmeester.
- Uitdraaien / printen verzekeringscertificaten
- Onderhouden van contacten met de verzekeraars
- Beantwoorden vragen van leden over de verzekeringen
- Corresponderen met leden en verzekeraars
- Verzorgen financieel en secretarieel jaaroverzicht voor bestuur / leden i.s.m. de penningmeester.

Profielschets:

- Gedegen algemene verzekeringskennis, met name in aansprakelijkheidsrecht.
- Bij voorkeur Branche Varia diploma of vergelijkbaar kennisniveau

- Computerkennis, om kunnen gaan gegevensverwerking / database programma
- Uitdrukingsvaardigheid in woord en geschrift.
- Liefst zelf molenaar, of voldoende kennis van molenwereld

Contributiebetaling

Willen de leden, die de contributie 2005 nog niet betaald hebben, het verschuldigde bedrag € 17,50 zsm over maken op de postrekening 2144780 van het Gilde.

Bij te late betaling zijn zij niet WA verzekerd en zijn de afgesloten facultatieve ongevallen en WA+ verzekering niet van kracht.

Ook zullen zij de 2e Gildebrief niet meer ontvangen en worden zij uitgeschreven als lid.

De penningmeester

SCHEPRADEREN MET GEBOGEN SCHOEPEN

Tekst: Peter de Moes
Tekeningen: Gerrit Pouw

Toen de "Stichting De Utrechtse Molen" mij in de jaren '80 van de vorige eeuw als vrijwillig molenaar in Westveen aanstelde, was de molen niet maalvaardig. Het bronzen halslager liep na een half uur draaien gloeiend heet. De molenmaker kwam kijken, keurde het lager af en bestelde een nieuwe halssteen. De molen kon enige tijd niet draaien.

Om in die staat tijd toch wat te doen begon ik het schep-rad op te knappen. Bij het ontroesten werd ik donker-

bruin en tijdens de teerfase pikzwart. En passant had ik al gemerkt dat de schoepen gebogen waren. Maar in het waarom daarvan had ik absoluut geen interesse. Het werk in het schep-rad, dat ik iedereen sterk moet afraden, had mijn volle aandacht. Een andere molen, de Oukoopse in Nieuwersluis, waar wijlen Jan Kurver mij de praktijk had geleerd, had immers ook kromme schoepen. Dat was "dus" overal zo. Wist ik veel, toen... Maar later, op molentochtjes, bleken er alleen maar rechte schoepen te bestaan. Langzaam drong het tot me door dat de schep-raderen van de Oukoopse en de Westveense molen bijzondere exemplaren waren.

Utrecht

Het lijkt erop of men in de provincie Utrecht de gebogen schoep had (her)ontdekt.

Van de "150 schepradmolens in Nederland ken ik er maar 3 waarvan de schoepen gebogen zijn.:

Abcoude, de Oostzijdse molen, 24 gebogen schoepen. Nieuwersluis, Oukoopse molen, 26 gebogen schoepen. Woerdense Verlaat, "mijn" Westveense molen, 24 gebogen schoepen.

De Westveense molen staat door de grenswijziging van 1-1-1989 nu in Zuid-Holland, maar is in oorsprong ook Utrechts.

Vroeger waren er in Utrecht meer gebogen schoepen te vinden:

De Loenderveense molen in Loenen a/d Vecht kreeg in 1902 nieuwe gebogen schoepen. Die zijn er in 1962 weer uitgegoid, omdat de schoepen te plat op het achterwater sloegen. Ook de Kortrijkse molen in Breukelen had gebogen schoepen, tot 1983.

Mogelijk bestaan er nog meer, maar dat hoort de redactie dan wel. Maar voorlopig lijkt het er op dat schepraderen met gebogen schoepen tot een ernstig bedreigde soort behoren!

Geschiedenis

In het begin van de 15e eeuw (in 1408) maalde de eerstepoldermolen. De toenmalige waterbouwkundigen begonnen aan het ontwikkelen van schepradmolens. (Aangenomen dat de allereerste poldermolen een scheprad had). We kunnen ons wel indenken dat de molenmakers in de begintijd na vele aanloopmoeilijkheden en kinderziekten rijke ervaring opdeden in het verbeteren van de oudste en eerste poldermolens en vooral van het scheprad zelf. Want er zaten nogal wat haken en ogen aan het ontwerpen van de juiste molen met het juiste scheprad voor een polder van een bepaalde grootte en diepte. Want:

- Maakte men het scheprad te breed of de tasting te diep, dan liep de molen te zwaar en kreeg hij bij wat minder wind de wachtdeur niet open.
- Was het scheprad te smal, of had het te weinig tasting, dan deed de molen niet waartoe hij in staat was. In zo'n geval liep de molen wel goed bij weinig wind, maar verzette te weinig water.
- Een groot, extra smal scheprad verzette weinig water, maar voerde het wel hoog op. Maar smalle raderen kunnen gaan slingeren en vastlopen in de krimp.
- Liep het scheprad te langzaam, dan lekte er te veel water terug.
- Liep het scheprad te snel, dan kreeg het water in de achterwaterloop te weinig tijd om de schoepen te vullen en maalde de molen meer lucht dan water.

De opgedane vakkennis ging generaties lang over van vader op zoon. Gedurende de voorbije eeuwen moet het scheprad zelf keer op keer zijn verbeterd.

Bicker Caarten vond in zijn boek "Middeleeuwse watermolens in Hollands polderland" al vele poldermolens van vóór het jaar 1500. Hoewel er enerzijds veel berichten zijn dat bemalen polders tot ver in het voorjaar nog blank stonden, lijkt het anderzijds niet overdreven te beweren dat men in de 16e eeuw toch in staat was om voor elke polder het juiste scheprad en een bijbehorende molen te ontwerpen, die zijn taak goed aankon. En dat was afhankelijk van een groot aantal factoren:

- de tasting
- de opvoerhoogte
- de hoogte van de wateras
- de lengte van de opleider
- het aantal schoepen in het scheprad
- de verhouding tussen de diameter en de breedte van het scheprad
- de verhouding tussen de diameter van het scheprad en de lengte van het gevucht

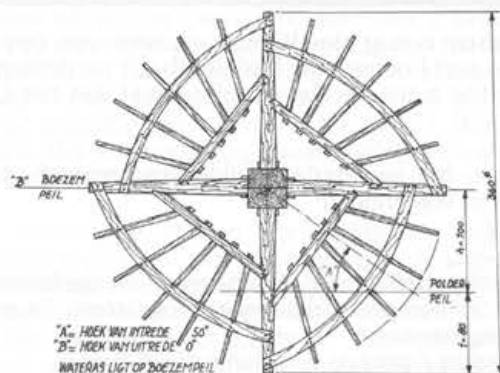
- de overbrengingsverhouding
- het afschot

De tasting en de opvoerhoogte werden bepaald door de grootte en de diepte van de polder.

De diameter

Door de dagelijkse praktijk zullen de vroege water-bouwkundigen en molenmakers al snel hebben begrepen dat een scheprad beter werkte naarmate het groter was. De schoepen van een groot scheprad sloegen niet op het achterwater (een grote hoek van intrede), en aan de boezemzijde liep het water snel van de schoepen af (een grote hoek van uittrede). Verder was de opleider van een groot scheprad veel vlakker, waardoor het water beter voorwaarts naar de wachtdeur werd gestuwd. Kleine schepraderen volgen een krommere opleider, waardoor er veel water omhoog wordt gestuwd.

De afmetingen van schepraderen waren echter aan regels gebonden. Want men was vroeger niet in staat om een groot (en smal) scheprad te maken. Het was niet stevig genoeg, ging slingeren en liep vast in de krimp. Schepraderen moesten dus breder zijn naarmate de diameter groter werd. Het gevucht en het gaande werk van de molen leverden de benodigde energie uit de wind aan het scheprad. En dat had z'n beperkingen. Daarom had een scheprad niet veel meer dan $1\frac{1}{2}$ m. opvoerhoogte, ongeveer $\frac{1}{4}$ van de diameter. De grootste molens in Nederland, de 8 boezemmolens van de Overwaard in Kinderdijk hebben schepraderen 6.70 mØ. en zijn ca. 60 cm. breed.

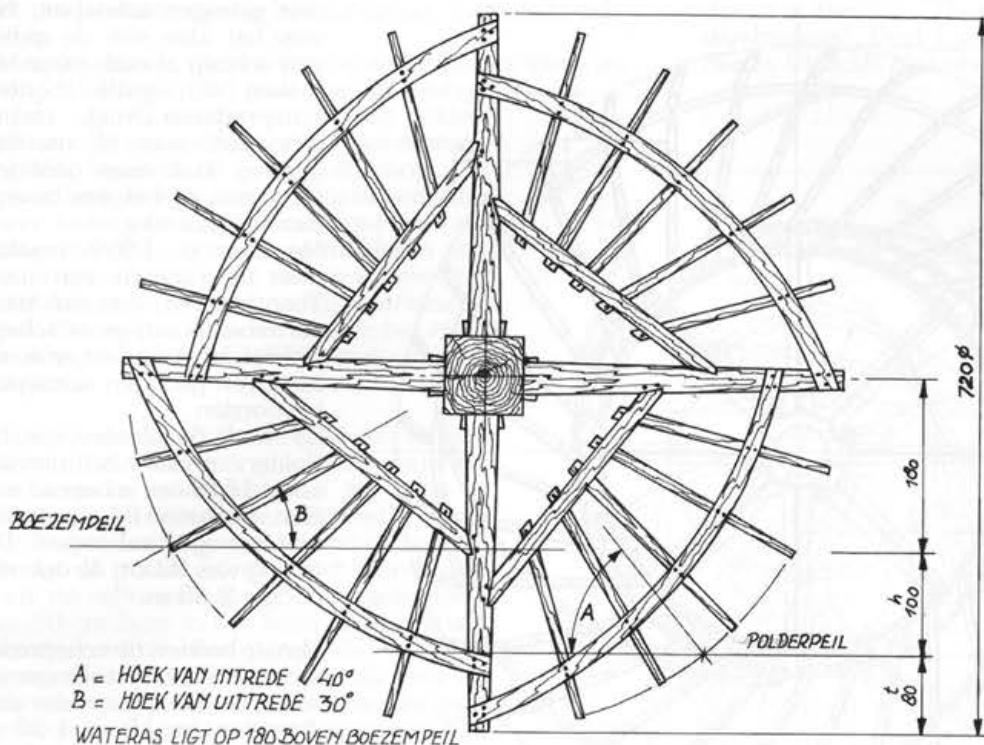

Tekening 1. Houten scheprad met radiale schoepen, diameter 360 cm, tasting 80 cm, opvoerhoogte 100 cm. Hoek van uittrede 0°. Te klein. De wateras op boezemhoogte, waardoor het water over de kop wordt gemalen.

Bedenk wel dat het allemaal van hout was. Vandaag de dag, met een smal ijzeren scheprad van bijv. 8 m. diameter is een molen best in staat om het water 2 à $2\frac{1}{2}$ m. hoog op te voeren.

Kortom, hoe kleiner (en hoe breder) een scheprad, hoe sterker de molenmakers het konden maken, met de minste kans op vastlopen in de krimp. Men zal er dus naar hebben gestreefd met de vereiste opvoerhoogte de diameter toch zo klein mogelijk te maken. We weten niets over de constructiewijze van 15e en 16e eeuwse schepraderen. In de begintijd zal men grote problemen hebben gehad. Neem bijv. het afschot (het steiler, of tangentiaal plaatsen van de schoepen), dat men wellicht pas laat uitvond. Veronderstel maar eens dat de schoepen in het begin radiaal stonden, dus stralen van een cirkel waren, en dat men de wateras op het hoogste boezempeil legde (tekening 1). Stel verder de opvoerhoogte $h = 1$ m. en de tasting $t = 80$ cm. Dan is de diameter 3,60 m, $(2(h + t))$. Maar de hoek, waarmee de schoepen voor de wachtdeur het water uitkomen, de hoek van uittrede, is in dat geval 0°. Zo'n

Tekening 2. Houten scheprad met radiale schoepen, diameter 720 cm, tasting 80 cm, opvoerhoogte 100 cm, hoek van intrede 40°, hoek van uitrede 30°, werkt goed maar is veel te groot, omdat men een zo groot scheprad niet kon maken.

scheprad werkt niet, want het slingert het merendeel van z'n water over de kop terug de polder in! De hoek van uitrede is veel te klein. Die moet, zoals we wel weten, minstens 30° zijn, liefst groter. Ook de hoek van intrede moet 30° zijn, anders slaan de schoepen te vlak op het water. Om dat te bereiken moest het scheprad met radiale schoepen $4(h + t) = 4 \times 1.80 \text{ m} = 7.20 \text{ m}$, dus tweemaal zo groot zijn (tekening 2)! Veel te groot voor een houten scheprad in een windmolen.

De afschotcirkel

Maar gelukkig was ooit iemand zo slim om de schoepen (tangential) in het rad te plaatsen (tangential), waarmee de hoek van uitrede groter werd. De schoepen volgden de raaklijnen van een denkbeeldige cirkel om de wateras, de afschotcirkel. En dat maakte, met behoud van een hoek van uitrede van 30°, een scheprad van aanvaardbare afmetingen mogelijk. De straal van de afschotcirkel is afhankelijk van de opvoerhoogte h en bedraagt $0.577 h$.

Om dan verder de straal van een scheprad te vinden, met gegeven opvoerhoogte (h), tasting (t) en hoeken van in- en uitrede van 30° bestaat

een gecompliceerde formule:

$$R = \frac{2}{3} \{ 2t + h + t\sqrt{1 + h/t} \}$$

Lang geleden door Jan den Besten vereenvoudigd tot een benaderingsformule:

$$R = 2.05 t + 0.89 h.$$

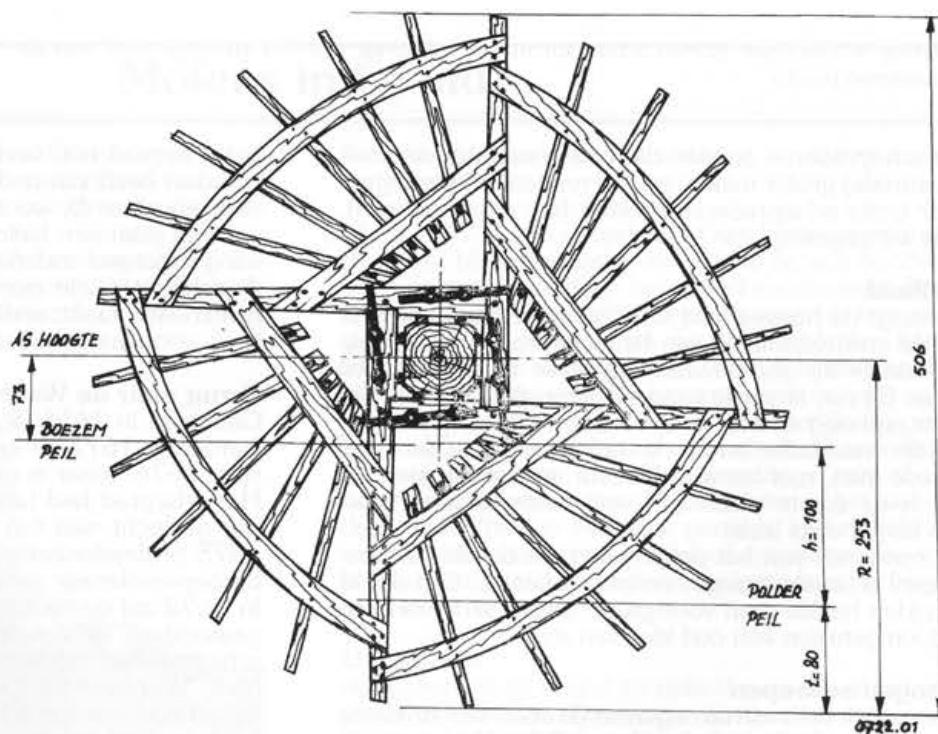
Daarmee zijn schepraderen tot op 1 à 1½ cm nauwkeurig uit te rekenen. En nu krijgt ons scheprad voor een opvoerhoogte van $h = 1 \text{ m}$ en tasting $t = 80 \text{ cm}$ een straal van: $R = (2.05 \times 80) + (0.89 \times 100) = 164 + 89 = 253 \text{ cm}$.

De middellijn $2 \times R$ wordt dan 5,06 m.

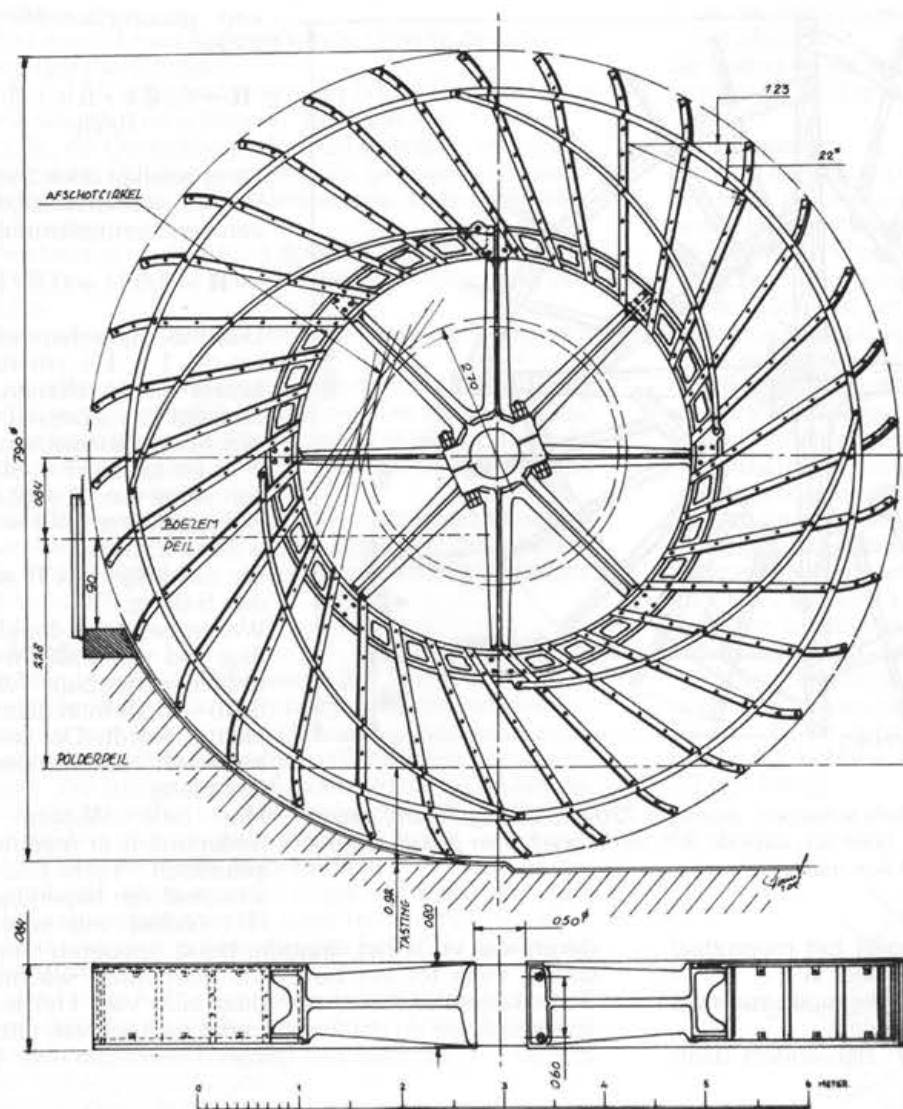
Waarmee ons denkbeeldige rad van 7,20 m met radiale schoepen $7.20 - 5.06 = 2.14 \text{ m}$ in diameter kleiner wordt. Dat werkte naar behoren, honderden jaren lang.

Het hele Westen van Nederland is er mee droog gehouden. Toch had het scheprad zijn beperkingen.

Het nadeel van schepraderen was en is het onnodig hoog opvoeren van het water. Vaak tot ver boven de geopende wachtdeur. Schepradmolenaars weten daar alles van. Het is verspilde energie en dat komt omdat de hoek van uitrede van 30° nu eenmaal een gekozen minimum was. Gro-

Tekening 3. Houten scheprad met tangentiële schoepen, diameter 506 cm, tasting 80 cm, opvoerhoogte 100 cm.

Tekening 4. Gebogen ijzeren schoepen in het scheprad van het stoomgemaal van de Zouteveense polder.

tere schepraderen zouden die hoek (inclusief de hoek van intrede) groter maken en het rendement verhogen. Maar grote schepraderen hadden hun eigen nadelen, zoals we zagen.

Snelheid

Nu hangt de hoeveelheid te hoog opgevoerd water af van de omtreksnelheid van het scheprad. Die omtreksnelheid is bij grote raderen gauwer te snel dan bij kleine. Bij een te snelle gang slingeren de schoepen het water omhoog en zelfs over de kop terug de polder in. Om die waterballetten op de molenwerf in te dammen bouwde men, met name in Utrecht, schepradkasten (en niet in de eerste plaats om veiligheidsredenen, zoals men nog al eens leest).

Het opvoeren van het polderwater tot boven het boezempeil is, zoals gezegd, verloren energie. Om dat te bestrijden haalde men voor grote, ijzeren schepraderen in stoomgemalen een oud idee van stal.

Gebogen schoepen

In de tweede helft van de negentiende eeuw (her)ontdekte een zekere waterbouwkundige, P.A. Korevaar de kromme schoep. Hij leefde van 1825-1892. In zijn tijd bracht hij 7 droogmakerijen tot stand en ontwierp hij 71 stoomgemalen, waarvan er 20 een scheprad hadden

met gebogen schoepen. Nu was het idee van de gebogen schoep al oud, maar het maken van grote, houten schepraderen met rechte schoepen was al moeilijk genoeg, laat staan gebogen schoepen en het was bovendien veel duurder.

Maar anno 1869 maakte men de raderen van ijzer. Toen werd het een stuk minder moeilijk om grote schepraderen te maken en ze eventueel van gebogen schoepen te voorzien.

Zo had de Zouteveense Polder onder Schipluiden anno 1868 een scheprad van 8 m. diameter, 84 cm. breed met gebogen schoepen. De tasting was 93 cm de opvoerhoogte 2.30 m.

Verder hadden de schepraderen van enkele stoomgemalen in de Zuidplaspolder een diameter van 10 m, 1.20 m breed en 36 gebogen schoepen. De tasting was 94 cm en de opvoerhoogte 3.50 m! Daar kon geen poldermolen tegenop.

Maar... met de toename van de diameter van een scheprad stijgt de omtreksnelheid, waardoor een oud probleem weer de kop opstak; de (rechte) schoepen maalden het opgevoerde water te hoog op of slingerden het over de kop. Door de schoepen te buigen werd de hoek van uitrede een graad of 10 groter, waarmee men het probleem verminderde. Had men hetzelfde willen bereiken met rechte schoepen, dan had

het scheprad nog veel groter moeten zijn. Maar ieder voordeel heeft zijn nadeel (de uitspraak van Cruijff geldt ook omgekeerd), want tegenover de grotere hoek van uitrede staat een kleinere hoek van intrede. De kromming moet wel zodanig gering zijn dat het uiteinde van de schoep in zijn neergaande beweging het eerst het achterwater raakt, anders wordt het water teruggeslagen i.p.v. voorwaarts het scheprad in.

Terug naar de Westveense molen

Gebouwd in 1655, in brand gestoken door de Spanjaarden in 1672 en herbouwd in 1674 (in alle boeken staat 1676, maar in een hoekstijl staat duidelijk 1674). Het scheprad had toen een diameter van 4.88 m. en het gevluht was (en is) 21.50 m. Hij bemaalde tot 1975 professioneel een polder van 104 ha, de laatste beroepsmolenaar woont nog altijd naast de molen. In 1672 zal de tasting in de buurt van de 90 cm. zijn geweest en de opvoerhoogte schat ik op 1 m. Het scheprad had uiteraard rechte schoepen en was van hout. Wanneer hij toen, in 1674 gebogen schoepen gehad had zou het scheprad voor geen meter gewerkt hebben. De hoek van uitrede was dan weliswaar zeer gunstig, maar de hoek van intrede zou nul of misschien zelfs negatief zijn geweest! In dat geval slaan de neergaande schoepen

het polderwater niet in het scheprad, maar juist achteruit.

Maar de eeuwen gleden voorbij en de polder klonk in. Anno 1920, na 248 jaar, was de tasting gezakt van 90 cm. tot 40 cm, het polderpeil was 50 cm gedaald en het water stond 50 cm. lager in de achterwaterloop. De opvoerhoogte was navenant gestegen. Om meer tasting te krijgen verdiepte men de krimp met 10 cm zodat de middellijn van het scheprad van 4.88 m kon groeien tot 5.08 m, zijn huidige afmeting. Machinefabriek Klotwijk uit Leiden leverde het nieuwe scheprad voor f 3197,80 met gebogen schoepen.

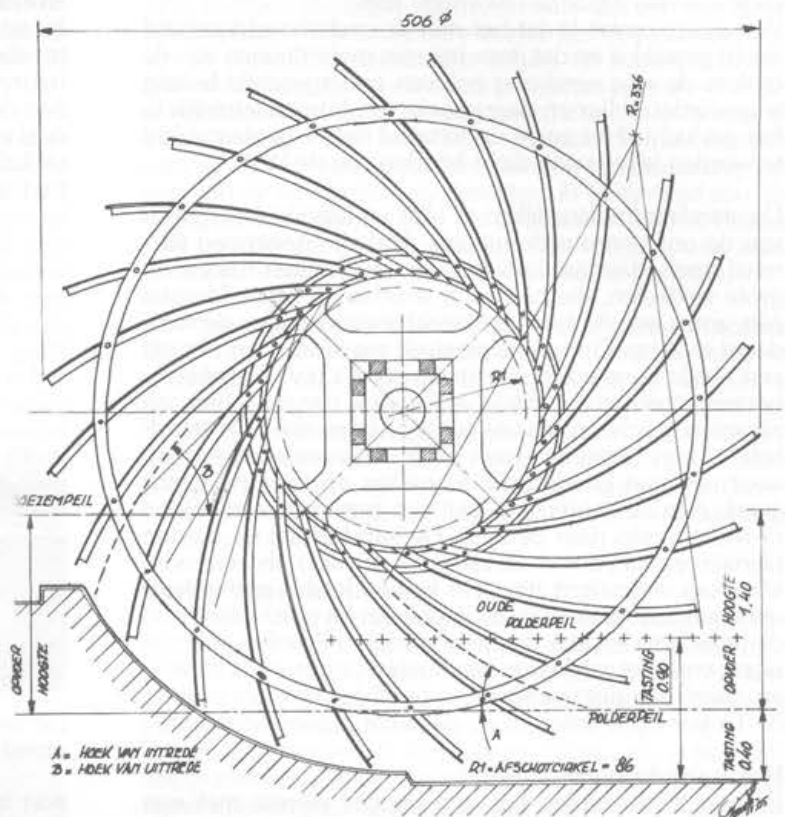
Nu lezen we zojuist dat de gebogen schoep alleen z'n nut had voor grote schepraderen, dus waarom moest dat dan zo nodig in Westveen, met dat kleine scheprad?! Dat had natuurlijk te maken met de tasting. Omdat de polder 50 cm lager stond kwamen de schoepen in de achterwaterloop pas 50 cm lager in het water. De hoek van intrede werd hiermee groter, bijv. 40° . Van dit voordeel maakte men gebruik door de schoepen te buigen. Daarmee bracht men de hoek van intrede weer terug tot ca. 30° , maar de hoek van uittrede groeide van 30° tot 40° .

En daarmee bereikte men dat opgevoerde water beter van de schoepen afstroomde en wat meer vooruit i.p.v. omhoog werd gestuwd.

Bronnen

P.A. Korevaar, "Schepraderen met gebogen schoepen", uit "Verhandelingen Koninklijk Instituut van Ingenieurs", 1869-1870. De Ingenieur no. 36, September 1892. Archief van de Westveense Polder.

Jan den Besten, "Theorie wateropvoerwerktuigen in windmolens". Deel 1 schepradmolens, 1972 / 1977. Nieuw Utrechts Molenboek, 1991.

Tekening 5. Het ijzeren scheprad van de Westveense molen in Woerdense Verlaat vanaf 1920. De tasting was gezakt van ca. 90 naar 40 cm. De schoepen traden dus later in het achterwater, waardoor de hoek van intrede groter geworden en men de schoepen kon buigen om de hoek van uittrede te vergroten.

Molens in Öland

Afgelopen zomer heb ik het eiland Öland bezocht (uit te spreken als euland). Öland is een eiland van 135 km lang en 10 tot 20 km breed en ligt in de Oostzee voor de zuidoostkust van Zweden. Sinds 1978 is het eiland te bereiken via een 7 km lange brug, die bij Kalmar de Kalmarsund oversteekt. Dat is hier de smalste verbinding met het vaste land. Daarvoor was

Een kleine standaardmolen op Öland zoals er nog ongeveer 350 voorkomen. Deze is in de voor Zweden karakteristieke rode kleur geschilderd.

het eiland alleen over het water of 's winters over het ijs te bereiken.

Thuis las ik in een reisgids dat Öland gekenmerkt wordt door een bijna Hollandse sfeer door de vele honderden windmolens die nog op het eiland voorkomen. Ik probeerde er een beeld bij te vormen maar ik kon verder geen artikelen achterhalen die daarbij konden helpen. Wel uitgebreide beschrijvingen van het landschap waaruit op te maken valt dat het erg open is, met weinig bomen wat voor de vrije windvang natuurlijk erg gunstig is. Doordat de ondergrond van het eiland zeer kalkrijk is, door de ligging en het eeuwenlange min of meer ongewijzigde beheer van de graslanden is het ook voor de natuurliefhebber een waar paradijs. Het zuidelijk deel van het eiland dat bijna geheel uit een boomloze vlakte bestaat, is zo uniek dat het enkele jaren terug is opgenomen in de werelderfgoedlijst.

De molens

Aangekomen op Öland en rijdend over het eiland vallen direct de vele tientallen kleine standaardmolens op met hun karakteristieke dwarsgetuigde gevlucht van rond de 10 meter en houten borstroeden. In de hoogtijdagen hebben er ongeveer 2000 van dergelijke molens gestaan waarvan er nu nog 350 resten. Tot het eind van de 50-

er jaren is er nog met deze molens gemalen. Naast deze standaardmolens staan er hier en daar wat afwijkende types tussen: een steenslijpmolen, een torenmolen opgetrokken uit natuursteen, een grote standaardmolen, wat ronde stenen molens en enkele achtkanten met de voor Zweden typische uivormige kap.

Wat direct opvalt is dat het met de onderhoudstoestand slecht gesteld is en dat door het niet meer draaien van de molens de vrije windvang ook van ondergeschikt belang is geworden. Hier en daar groeien de bomen letterlijk in het gevlucht. Het enige onderhoud dat er gepleegd lijkt te worden is het waterdicht houden van de kast.

De standaardmolens lijken in alles verkleinde weergaven van de ons vertrouwde molens. Het zijn nagenoeg allemaal open standaardmolens. De kruisbalken rusten op grote veldkeien, die hier ruim voorhanden zijn. Meestal één, soms een dubbel paar steekbanden houden de standaard rechtop. Op enkele plaatsen zag ik van een afstand een ronde massieve natuurstenen voet i.p.v. de bekende houten constructie. De kast zelf is vaak aan de achter- en zijanten geschoord en vastgezet met een slof. De staartbalk is een kromme, vaak sterk verweerde eikenstam waarmee met handkracht de molen op de wind wordt gezet. Aan de achterzijde leidt een trap naar een balkon of rechtstreeks naar de deur. De kap bestaat uit houten planken en kan zowel als zadeldak of vaker als een mansardekap uitgevoerd zijn. De houten kast is merendeels onbehandeld maar vaak zie je ook dat hij geschilderd is in de typisch rode kleur die bijna overal in Zweden gebruikt wordt voor het schilderen van houten huizen en boerderijen. Geen wonder overigens, je hoeft het er maar eens in de 15 jaar op te smeren! Zo goed impregneert dat spul.

Het gaande werk

Binnen in de molen ligt één koppel stenen met een diameter van rond de meter. Niet de rechte stenen die wij kennen maar meer een veredelde soort handkweern (overigens kun je zelf een dergelijke handkweern uitproberen in Eketorp, een gereconstrueerde ringburgwal op de zuidpunt van Öland). De loper is hooguit 10 cm dik en langs de randen sterk afgerond. De productie van deze steen bedraagt ongeveer 30 tot 40 kg per uur. Het ziet er allemaal zeer simpel en bekend uit: de stenen worden via een bovenwiel en een lantaarnwiel aangedreven. Rond de stenen een houten meelkuip, een simpele schuddebak en een kaar voor het graan. Een luiwerk ontbreekt. Het graan wordt op de rug naar boven gedragen maar dat moet te doen zijn geweest gezien de grootte en de capaciteit, je had genoeg tijd om uit te rusten. Overigens waren de molens bijna altijd particulier bezit. Iedere boer had zijn eigen molen. Bij verhuizing naar elders werd deze dan ook meegenomen.

Wat ik bij één van de molens aantrof was een vangbalk aan de linkerzijde van de molen. Bij nadere beschouwing zat alles spiegelbeeldig in deze molen. Dit zou betekenen dat deze molen rechtsom i.p.v. linksom moet draaien. Bij de paar molens die ik van binnen heb gezien kwam ik zowel een bandvang, een Vlaamse vang maar ook een stutvang tegen. Bij andere molens lag de vang zelfs in stukken op zolder. Gezien de conditie van de meeste gevluchten zou ik me ook eerder zorgen maken dat die eraf waaien. De meeste molens kunnen helaas letterlijk geen slag meer draaien. Dan heeft een vang ook niet zoveel nut meer.

Ik las één artikel op de plaatselijke camping (in het Zweeds) waaruit ik kon opmaken dat een enthousiaste eigenaar zijn molen maalvaardig gerestaureerd had. Verder had ik het geluk één van de nog weinige werkende molens tegen te komen bij Högsum. Ik had mij al afgevraagd of hier zeilen of windborden gebruikt worden zodra er gemalen wordt en dit laatste bleek het geval. Met enkele houten pennen worden houten borden vastgepind. Met de vrijwil-

lig molenaar kon ik aardig wat informatie uitwisselen en meer te weten komen over de molens op Öland. Verder is er een ruimte met informatie en enkele schaalmodellen in het openluchtmuseum Himmelsberga.

Steenslijpmolens

Naast de vele standaardmolens heeft Öland nog een tot dan toe onbekende curiositeit: steenslijpmolens (zie figuren). Er staat nu nog één gerestaureerd exemplaar aan de westkust bij de steengroeve van Jordhamn. Zoals ik al eerder opmerkte bestaat Öland voor een groot deel uit kalksteen. Deze steensoort van 480 miljoen jaar oud met vele fossielen van pijlintvissen was als vloertegel

De windsteenslijpmolen van Jordhamn met op de voorgrond de met diertractie voortbewogen slijpstenen.

zeer in trek en werd al sinds de middeleeuwen geëxporteerd. De ruw gewonnen tegels werden vooraf gepolijst. Een zeer zwaar werk wat tot 1860 met een door ossen

Stenen stellingtorenmolen bij Högby.

of paarden, in rondgang getrokken sleep gebeurde. De te slijpen tegels werden in een cirkel ingegraven. Aan de door de ossen getrokken sleep hingen twee slijptegels die over de ingegraven tegels schuurden. Door toevoeging van water en zand werden de tegels gladgeslepen en waren klaar voor export. De capaciteit van deze werkwijze was gering. Pas in 1860 kwam iemand op het idee wind als tractie te gebruiken. Een wonderlijk eenvoudige constructie was het gevolg.

Van eikenstammen bouwde men een open zeskant met aan de bovenkant een tafelement waarop kruineuten liggen. Achter de kap steekt een dikke boomstam als staartbalk uit naar beneden. Onderaan is een loopwiel bevestigd. De staartbalk is alleen geschoord aan een lange spruit. Met een losse kruibank wordt de molen op de wind gezet. De staartbalk dient tevens als trap naar boven. In de kap ligt de as met bovenwiel die een bonkelaar aandrijft met een enorme diameter. Dit geeft een vertraging aan de koningsspil die tot beneden in het maaiveld doorloopt. Onder aan de spil zit een houten kruisconstructie met aan ieder uiteinde een tweetal slijpstenen die over de ingegraven tegels slijpen. Door de toepassing van windtechniek kon de productie flink opgevoerd worden en uiteindelijk hebben er 30 van dergelijke molens gestaan totdat in 1930 andere energiebronnen en technieken dit zware werk overnamen. In 1947 is de laatste molen gekocht door de Akerbo hembygdsrets die de molen restaureerde en in onderhoud heeft. Of er op dit moment nog mee gemalen wordt weet ik niet zeker maar afgaand op de conditie van de molen denk ik zeker dat hij maalvaardig is.

Molen van Sandvik

Even verderop ligt nog een bezienswaardigheid: de korenmolen van Sandvik. Ölands grootste molen met acht zolders. Een molen gebouwd door Hollanders. Een vierkanten natuurstenen en gepleisterde onderbouw met daarop een houten achtkant met een met koperplaat bedekte uivormige kap.

D.m.v. kettingkruiging kan het, van oorsprong met zelf-zwichting uitgeruste gevlucht, op de wind gezet worden. Op de begane grond (de eerste zolder) is nu een pizza restaurant gevestigd waar je aan de bar toegangskaartjes kunt kopen voor de molen. Op de tweede zolder staan drie koppel elektrisch aangedreven stenen op hoge maalstoelen. Op de andere zolder ligt een pelsteen en op de eigenlijke steenzolder liggen vijf koppel stenen. Overal builapparaten en aandrijvingsriemen voor o.a. de jakobsadders. Een echt werkpaard dus maar helaas al jaren in ruste. Veel bezoekers tenslotte die hun bezoek aan de molen vereeuwigen met een handtekening op een van de vele houten onderdelen. In Nederland zou dit toch niet kunnen. De kap en de luizolder heb ik helaas niet van binnen kunnen bekijken. De toegang was zelfs voor een vrijwillig molenaar uit Nederland gesloten.

Tot slot nog enkele opmerkingen over andere molens die ik in Öland ben tegengekomen. Over de nieuwe windturbines die op verschillende plaatsen zijn opgericht wil ik niet veel kwijt behalve dat ik toch een bedenkelijke houding heb over het overal plaatsen van deze molens. Zonder er direct een oordeel over te vellen vind ik deze molens toch soms op heel dominante wijze in het landschap staan en krijgt het begrip molenbiotoop wel een heel andere dimensie.

Terug naar de historie.

Bij Högby staat een mooi voorbeeld van een torenmolen die opgebouwd is uit lokaal natuursteen. Met stelling, houten borstroeden met dwarsgetuigd gevlucht en kettingkruiging. Aparte kapconstructie. Niet maalvaardig, één van de roeden is afgebroken.

Tussen Färjestaden en Mörbylånga liggen nog enkele uitstappunten voor de molenliefhebber. Een aard rode, ronde stenen molen met ingekort gevlucht in gebruik als vakantie huis en een drietal kleine standaardmolens op rij in een landschappelijk heel decor. Verderop tenslotte staan nog twee bijzondere molens dicht bij elkaar. Allereerst een grote standaardmolen met een vlucht van tegen de twintig meter. Vrolijk versierd met een lampensnoer rond het gevlucht. 's Avonds zal dit zeker beelden oproepen van de Moulin Rouge maar overdag zie je de ruwe werkelijkheid, een door zijn steenlijsten gezakte molen. Binnen in de molen twee koppels stenen aangedreven door twee afzonderlijke bovenwielen waarbij er bij nadere beschouwing één niet aangedreven kan worden. Op dit soort momenten betreur ik het dat ik geen flitsapparaat op mijn toestel heb zitten om dit vast te leggen. De molen is ook van binnen voor het publiek te bezichtigen. De deur staat wijd open.

Tweehonderd meter verder staat nog een houten, met schaliën bedekte achtkante grondzeiler met oud-hollands gevlucht (zonder windborden) en uivormige kap (zie afbeelding). Hier de deur zelf maar open gedaan en binnen de constructie van het grenen achtkant bekeken. Een veel lichtere bouw dan die ik ken uit Nederland. In de molen, die enkele koppels maalstenen aandreef, waren weinig sporen van recentelijke activiteiten waar te nemen behalve dan wat herstelwerk aan de houten binnenbekleding. De molen heeft al langere tijd niet gedraaid. Boven in de kap was te zien dat het oorspronkelijke voeghouten kruiverk later vervangen was door een eenvoudig rollen kruiverk. Hoe de vang er uit zag ben ik helaas vergeten maar dat is na het verkrijgen van zoveel indrukken van de vele molens niet verwonderlijk.

Öland is voor de ware molenliefhebber een paradijs. Wie verwacht zwaaiende wieken aan te treffen moet heel veel geluk hebben maar er blijft genoeg over om te bekijken. Ik heb in korte tijd een indruk gekregen van het industrieel molenerfgoed daar en er een goede vakantietijd aan overgehouden. Ik kan u Öland van harte aanbevelen.

Vincent Kraan

Op reis met Gijs (12)

Een zoektocht naar molens en hun verhaal.

Overijssel: de Oostendorper watermolen bij Haaksbergen/Langelo met vrijwillige molenaars: Arie Kornegoor, Jan en Mini (tevens gids) Versteeg.

Uit het grote Overijsselse molenbestand kozen wij voor een watermolen. Voor windmolenaars is de kracht van het water en de compleet andere sfeer, die om zo'n molen hangt, bijzonder inspirerend. Vrijwillig molenaar Arie Kornegoor is direct bereid, buiten de officiële openingstijden van de molen om, het één en ander toe te lichten. Zo reizen wij af naar Twente. Via de zuidas van Amsterdam is het "immer gerade aus" over de A1 richting Enschede. Een bijzonder gebied met het befaamde coulissenlandschap van kleine weilanden, bosranden in het stroomgebied van Regge, Schipbeek en Berkel.

Olie- en korenmolens

De Oostendorperwatermolen ligt aan de Buurserbeek ten zuiden van Haaksbergen. Het is een toeristische trekpleister, vanwege de prachtige ligging, oude gebouwen en de dubbele functie: in het linker gebouw wordt er olie geslagen en in het rechtergebouw koren gemalen. Daartussen bevindt zich de stuw met daarboven de brug, waarachter beneden in de woelkamer (wateropvangbak) de drie onderslagraden kunnen draaien. Twee voor de korenmolen en één waterrad voor de oliemolen.

Zo'n 20 vrijwilligers zijn op deze molen actief. In de winkel worden de producten verkocht, gidsen leiden de mensen rond en de vrijwillige molenaars zijn actief als olieslager en korenmolenaar.

Tegenover de molen staat een gebouw waarin vroeger ook op waterkracht hout werd gezaagd. Onder de weg door ligt nog een aandrijf-as, die door de muur van de korenmolen heen steekt. Nu is dat gebouw in gebruik door een restaurant en kun je in één van de hotelkamers je bruidsnacht doorbrengen, terwijl het water van de beek ruist.

De zon zet op deze woensdagmorgen de molen in een warm licht. De deur van de korenmolen is gastvrij opengezet en we lopen naar binnen.

In een kleine afgeschutte ruimte worden we met de geur van verse koffie begroet. Een ploegje van drie vrijwilligers verwelkomt ons op hun monumentale molen. Arie Kornegoor is al zo'n vijftien jaar actief. Als vijfjarig kind kwam hij al op een molen en vijftien jaar geleden heeft hij gereageerd op een oproep. Zijn beroep als salarisadministrateur heeft weinig raakvlakken met deze hobby, maar daarom was het ook een echte uitdaging voor

hem. Voor Mini en Jan Versteeg was de aanleiding, gek genoeg, de digitale wereld van de computer. Op computerles leerden zij een gids kennen van de Oostendorper watermolen. Omdat ze hun activiteiten op de boerderij hadden gestaakt, was er alle tijd voor een nieuwe hobby. Jan wilde graag molenaar worden en Mini gids. Onder tusschen zijn ze allebei in opleiding gegaan als watermoleenaar.

Geschiedenis

Oorspronkelijk bouwde men de watermolen rond 1400 tussen de Lankheterbrug en de Veddersbrug een paar honderd meter stroomafwaarts. Door aanpassingen aan de waterhuishouding kregen alle andere watermolens in het gebied geen of weinig water meer en was deze molen de enige in Haaksbergen.

In 1528 verwierf Keizer Karel V de molen, die door de oorlogen zwaar beschadigd was. De oliemolen was zelfs helemaal verbrand. Men bouwde de molen weer op, vlakbij het erve Oostendorp en op 18 september 1548 werd er weer graan gemalen. De oliemolen kon niet actief zijn, omdat de molenstenen ontbraken. Johan Oostendorp pachtte in deze periode de molen.

Tijdens de Tachtigjarige Oorlog werd de molen vernield en stortte hij in de kolk. Men ging niet over tot nieuwbouw, omdat er in het dorp een windmolen werd gebouwd, die na 1635 al niet meer in de boeken voorkomt.

Dan volgt er een periode, waarin de molenrecht door de familie Ripperda steeds werd overgeërfd. Vanaf 1634 is er sprake van begin van herbouw. Verschillende eigenaren volgden elkaar op. In 1830 kwam molenaar Jan Hendrik Stuve volledig in het bezit van de molen. Zijn dochter, die getrouwd was met J.W. Greve, erfde de molen, hun kinderen en kleinkinderen bedienden de molen tot 1945.

In de periode van 1928-1931 werd de oliemolen door molenmaker Ten Have gerestaureerd en op 3 juli 1931 weer in bedrijf gesteld. De korenmolen is tussen 1910 en 1930 sterk gewijzigd. Men had onder andere het bovenslagrad verwijderd.

In 1945 kwam de molen in bezit van de gemeente Haaksbergen. Een jaar later op 8 februari werd het hele molencomplex zwaar beschadigd door de woest stromende beek. De oliemolen werd helemaal weggespoeld.

In 1950 voerde men onder leiding van architect Jan Jans een grondige restauratie uit in Saksische stijl met vakwerkmuren en zonder het oorspronkelijke houten beschoot, dat zo kenmerkend is voor

Twentse watermolens. Daarna deed men niks meer met de molen, zodat houtworm en beekwater hun gang konden gaan. De beek stroomde dan ook in 1984 door de oliemolen heen en is vervolgens afgedamd.

Restauratie: Haaksbergen in beweging

In 1985 werd er een plan opgesteld om de molen in oude luister te herstellen. Een belangrijk element werd niet over het hoofd gezien, namelijk het dreigende water, waartegen het gehele complex beschermd moest worden. Op 11 augustus 1986 werd er stroomopwaarts een stalen damwand geslagen; bodem en wanden van de stuw werden van gewapend beton gemaakt. Bij de splitsing van de beek, stroomopwaarts, werd een extra stuw/overlaat geplaatst. De verdere restauratie betrof de gebouwen, het lopende werk en de biotoop. Het voert te ver om dit allemaal te beschrijven.

Aardig om te vermelden is, dat de drie waterassen vervangen werden en de drie houten waterraderen met nieuwe onderdelen werden hersteld. De waterkracht heeft men beter kunnen benutten door de twee raderen niet achter elkaar in één watergoot, maar naast elkaar te plaatsen in twee watergoten.

Op 2 januari 1988 legde de burgemeester van Haaksbergen dhr. Gabor de laatste steen ter ere van deze restauratie. Op 14 mei 1988, Nationale Molendag, heeft dhr. Winsemius (oud-minister van VROM) de molen officieel heropend en in bedrijf gesteld.

De kracht van water

Buiten op de brug zien we de drie waterraderen met een doorsnee van ± 3 meter; ze zijn van hout gemaakt, zoals in Overijssel gebruikelijk is. In andere provincies zie je ze van ijzer al dan niet gecombineerd met hout. Arie en Jan willen ze voor ons in beweging brengen.

De stuw, die in 1950 vernieuwd is, bestaat uit een betonnen drempel, waarboven houten schutten zijn aangebracht. Eerst worden de sloten verwijderd, die de schutten tegen ongewenst openen door vandalen beschermen. Dan wordt met een hefboom de schut omhoog gehaald en loopt het water naar beneden.

Arie: 'De schut blijft door de druk van het water hangen, maar als er te weinig water is, valt hij naar beneden.' *Gebeurt dat vaak?* 'Nee, er is meestal genoeg water, want we hebben een goede relatie met iemand van het Waterschap.'

Er zijn nog andere manieren om een sluisschut te openen: de eerste werkt ook door middel van een hefboomwerking, namelijk met een wrikijzer. Een andere manier is het opwinden: met 1. een windas met spaken of met 2. een lier met een tandheugel. Als er minder hoogteverschil is, moet de schut vastgezet worden, zoals bij de laatste twee manieren al het geval is. (zie bronnen: Stokhuyzen)

Arie wijst op een houten bak in het midden van de

woelkamer, de aalbak, waarin paling gevangen werd. De dunne exemplaren vallen tussen de latten door en de rest blijft als vangst liggen voor de molenaar. Het hout ziet er groen uit, er wordt geen paling meer gevangen.

De oliemolen

'Als het rad draait staat de oliemolen altijd in z'n werk,' vertelt Mini. Voor de veiligheid mogen er zonder toezicht geen bezoekers in de oliemolen. Om de zware kantstenen af te schermen voor het publiek is er een hek geplaatst. Verder wordt de stelregel gehanteerd, dat de molenaars altijd met twee of meer mensen aan het werk zijn. Ze zijn lid van het Olieslagersgilde en zodoende goed op de hoogte.

Een klassieke vraag op het examen voor vrijwillige molenaars: Beschrijf de weg van het oliehoudende graan in de oliemolen. Hier wordt lijnzaad gebruikt om lijnolie van te maken.

Allereerst wordt het lijnzaad door middel van de kantstenen (500 kilo per stuk) op het granieten doodbed verbrijzeld. De stenen zijn gevat in een houten steenraam, waar verschillende strijkers aan vastzitten.

Deze houden het zaad in de goede baan. In het midden van het steenraam zit de steenspil, die aangedreven wordt door een wiel om de wateras. Als het lijnzaad genoeg geplet is laat men de afloper zakken, doet men de schuif open en valt het meel in de meelbak, die eronder staat.

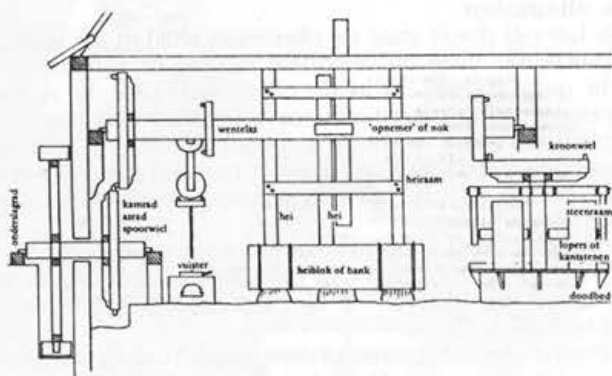
Arie wijst op het vuister, een stenen fornuis, dat ze met hout stoken. 'Vroeger stookte men met heideplaggen,' vertelt hij. Het lijnmeel wordt vervolgens op de plaat verwarmd in een pan zonder bodem, de schuifring, met een roerijzer erin, dat wordt aangedreven door de grote wentelas. Deze wentelas vormt de basis van de oliemolen. Het hele productieproces wordt in gang gezet door

deze as, die door de hele molen loopt. Het aswiel aan het begin van de wentelas wordt door het waterwiel, dat op de wateras bevestigd is, aangedreven. Wanneer meel voldoende verwarmd is, wordt het met de schuifring in twee gaten geschoven, waaronder de twee bulen (kunststof zakken, vroeger van wol) hangen. Zo'n buul gaat in een houten haar (omslag). Arie loopt naar de muur, waar een haar hangt, die bekleed is met kokos. Deze gebruikten ze eerst, maar alleen houten planken blijken de productie te vergroten.

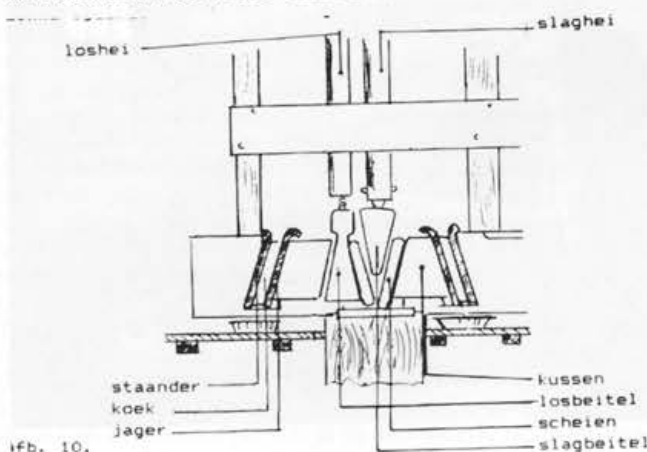
Enkel werk

Dit is een oliemolen met enkel werk. Er is alleen een voorslagheij; de naslagheij ontbreekt. In het slagblok wordt er olie geslagen. Arie zet de haar klem tussen vulstukken en ijzers. Op de slagheij, die in een stevig houten raam op en neer beweegt, is bovenaan een vuist bevestigd.

De spaken van de wentelas tillen de vuisten op. Dan valt de slagheij op de slagbeitel, die steeds dieper tussen de vulstukken komt en zijdelings de buul onder druk zet, waardoor de olie naar beneden in een bak stroomt. Door de neergezette spiegel kun je dat goed zien.

Er zijn zo'n vijftigslagen nodig, voordat de heij geschort wordt en na één slag op de losheij kan de buul eruit gehaald kan worden. Het doffe dreunen van de heien is in de verre omtrek te horen.

Vervolgens wordt de olie gefilterd door middel van een panty, die boven in het opslagvat is gehangen. Daarin blijft het minimaal twee maanden staan, voordat het afgetapt kan worden. 'Hoe langer dat 'ie staat, hoe mooier de olie,' zegt Jan. De temperatuur speelt ook een rol, want bij hoge temperaturen gaat dit 'rijpingsproces' sneller. Er staat een aardige voorraad olie, die goed verkocht wordt.

In de koekenbreker, met een drijfriem verbonden met de hoofdas, worden nu de lijnkoeken gebroken, dit deed men vroeger met de hand. Arie demonstreert dat.

Korenmolen en de bakspieker

Men is enorm trots op 'de bakspieker'. Deze bakoven, die buiten stroomafwaarts staat, is een gift uit 1998 van de Rabobank. 'Spieker' betekent 'schuurtje', waarin het vloerbrood gebakken wordt.

Dit gebeurt 4 á 5 keer per jaar en is een ware happening. Bakkers uit de buurt kneden het deeg, dat in de oven wordt gebakken. Het bijzondere is, dat bakken en het stoken van hout in dezelfde ruimte gebeurt. Eerst wordt de oven drie dagen van tevoren opgestookt tot zo'n 350-400 °. Vervolgens schuift men de as in een aslade en wordt de oven met een dweil aan een stok schoongemaakt. Dan gaat het deeg erin en wordt op de vloer van de oven in 30 à 40 minuten gebakken. Dit gebeurt 4/5 keer achter elkaar, waarna de oven weer een half uur opgestookt wordt. Er is veel belangstelling vanuit de plaatselijke bevolking. Men staat voor deze specialiteit vol verwachting in de rij.

We besluiten de korenmolen te gaan bekijken. Arie: 'Een probleem hier is, dat er nauwelijks mensen zijn, die ons het malen kunnen leren.' Opvallend is de blauwe looper, een nieuwe steen uit Duitsland. Arie: 'Tonnie Moes is bezig om het scherpstel erop te zetten. Hij is de enige, die dat kan. Evenals het billen van de steen. Er komen veel leerlingen kijken als hij bezig is.' We zien de lamp en de houten mal, waarlangs de kerven getekend worden van dit zwaaischerpsel. Het is een 16der steen. In deze molen zijn drie koppels blauwe stenen, die aangedreven worden door twee waterraderen. Twee koppels worden door het voorste waterrad (vanaf de brug gezien) via de wateras en -wiel, van bovenaf aangedreven. Een koningsspil vormt de verbinding. Beneden een rondsel en boven het kroonwiel/koningswiel dat beide steenrondsel aandrijft. Het andere koppel wordt van onderaf aangedreven door het achterste waterrad.

Arie laat zien dat zij een goede remedie hebben betreffende de hygiëne. Hij zet de mond van een grote stofzuiger op een gat in de vloer, zodat via een vierkante houten pijp de meelpijp uitgezogen kan worden. 'Dat scheelt ontzettend veel stof,' zegt hij.

Beneden staat een pletter (met drijfriem) om tarwe te pletten. Als je van geplette tarwe brood wilt bakken, moet deze wel eerst worden geweekt. Verder maalt men rogge en haver.

Na nog een kop koffie en wat uitleg van Nico van Hogt, de molenaar van het eerste uur, kondigen wij ons vertrek aan. Mini heeft voor ons allebei een heel pakket samengesteld: een informatieboekje, pannenkoekenmeel, lijnolie en een kruidkoekmix. Wat een verwennen. We bedanken iedereen voor de Twentse gastvrijheid en beloven om een keer op de tweede zaterdag van de maand bij het olieslaan te komen kijken.

Bronnen:

Informatieboekje: Olie- en korenmolen te Haaksbergen Oostendorperwatermolen.

Ir. Stokhuyzen, Molens, Hoofdstukken: Watermolens, De oliemolen, Haarlem 1981

Internet: www.haaksbergsemolens.nl voor openingstijden en informatie

Met dank aan: de vrijwillige molenaars: Arie Kornegoor, Mini en Jan Versteeg
Fotografie: J.P. Molenaar

Alice de Wit, de reizende correspondent

ENGELSE POLDERMOLENS

Als vrijwillig molenaar en als je daarbij ook nog een waterpezer bent, vinden we de molengroep aan de Kinderdijk iets om je vingers bij af te likken. Zoveel molens bij elkaar in zo'n klein deel van het land, vind je nergens anders.

Er staan hier zestien molens op een rijtje en daarbij nog vele andere, verspreid in de naaste omgeving dit maakt het inderdaad uniek, of toch niet?

Die zestien op een rij, mogen zeer zeker bijzonder worden genoemd, maar er is een streek waar er veel meer staan, maar dan niet op een rijtje.

Als we dit willen zien, als men het niet gelooft, dan moet men wel naar de overkant van de haringvijver of wel naar Engeland, naar de County ofwel de provincie Norfolk. Hier vinden we ten oosten en noordoosten van de plaats Norwich welgeteld 60 molens, en nog wel molens die oorspronkelijk door Hollandse molenbouwers daar werden opgericht.

Waarom in die streek zal je vragen, konden de Engelsen dat dan niet zelf?

Jazeker de millwrights, zoals ze daar genoemd worden, zijn echt wel in staat om een molen te bouwen er staan en stonden er genoeg in Engeland die door hen gebouwd zijn. Maar het type dat men in Norfolk nodig had, daar had men geen kaas van gegeten en zeker niet van het type molen, dat bestemd was om water bij grote hoeveelheden te verzetten. Een bijkomend gebrek aan kennis op het gebied van waterbouwkunde speelde hier ook nadrukkelijk mee.

Het gebied tussen de stad Norwich en de havenplaats Great Yarmouth was nl. nagenoeg gelijk aan ons land in de 16e eeuw, nat en moerassig. Er liepen twee rivieren door het gebied en aan de loop ervan kan je nog goed zien, dat dit rivieren waren die lange tijd hun eigen weg hebben gezocht naar zee, ze zijn namelijk erg kronkelig. Naar deze beide rivieren, de Yare en de Bure stroomde via honderden kleine smalle beekjes het water uitermate traag naar zee. De werking van eb en vloed veroorzaakte tevens dat de rivieren maar een gedeelte per dag hun water kwijt konden. De rest van de dag stroomde het water zelfs landinwaarts.

Eind 18e eeuw wenste men deze streek echter net als bij ons voor land- en tuinbouw geschikt te maken. Men was wel zo wijs, om het wiel niet opnieuw uit te vinden en men riep Hollandse deskundigen op dit gebied te hulp.

In de streek in Norfolk genoemd de Norfolk Broads sierde nog in 1939, dus net voor de tweede wereldoorlog, tientallen met hun wieken zwaaiende molens het landschap.

Maar helaas ook hier was toen reeds in de twintiger jaren de teloorgang ingezet. Vele molens konden vervallen door samenvoeging van te bemalen gebiedjes en door plaatsing van een dieselmotor in de molen.

De Ashtree Farm Mill

De laatste poldermolen die de strijd diende op te geven was de molen te Astree Farm. In 1953 verspeelde deze molen tijdens de 1 februari storm haar wiekenkruis en werd daarna niet meer hersteld. De molen stond aan de rivier de Bure drie mijl ten noorden van Yarmouth. Hij was eigendom van de kerk aldaar dus niet van een polderbestuur of iets dergelijks. Het bouwen van molens of andere grote investeringen werden in vroeger tijden in Engeland veelal gefinancierd door de kerken.

De molen was in zijn soort een kleine molen, in de bouwstijl typisch voor deze streek rond Yarmouth.

De bouw vond plaats in 1912 ter vervanging van een

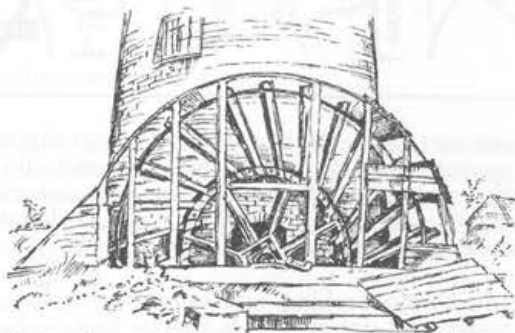
nog originele Hollandse molen. De bouwer was Millwright Smith uit Acle, hij gebruikte hiervoor het oude bestaande fundament.

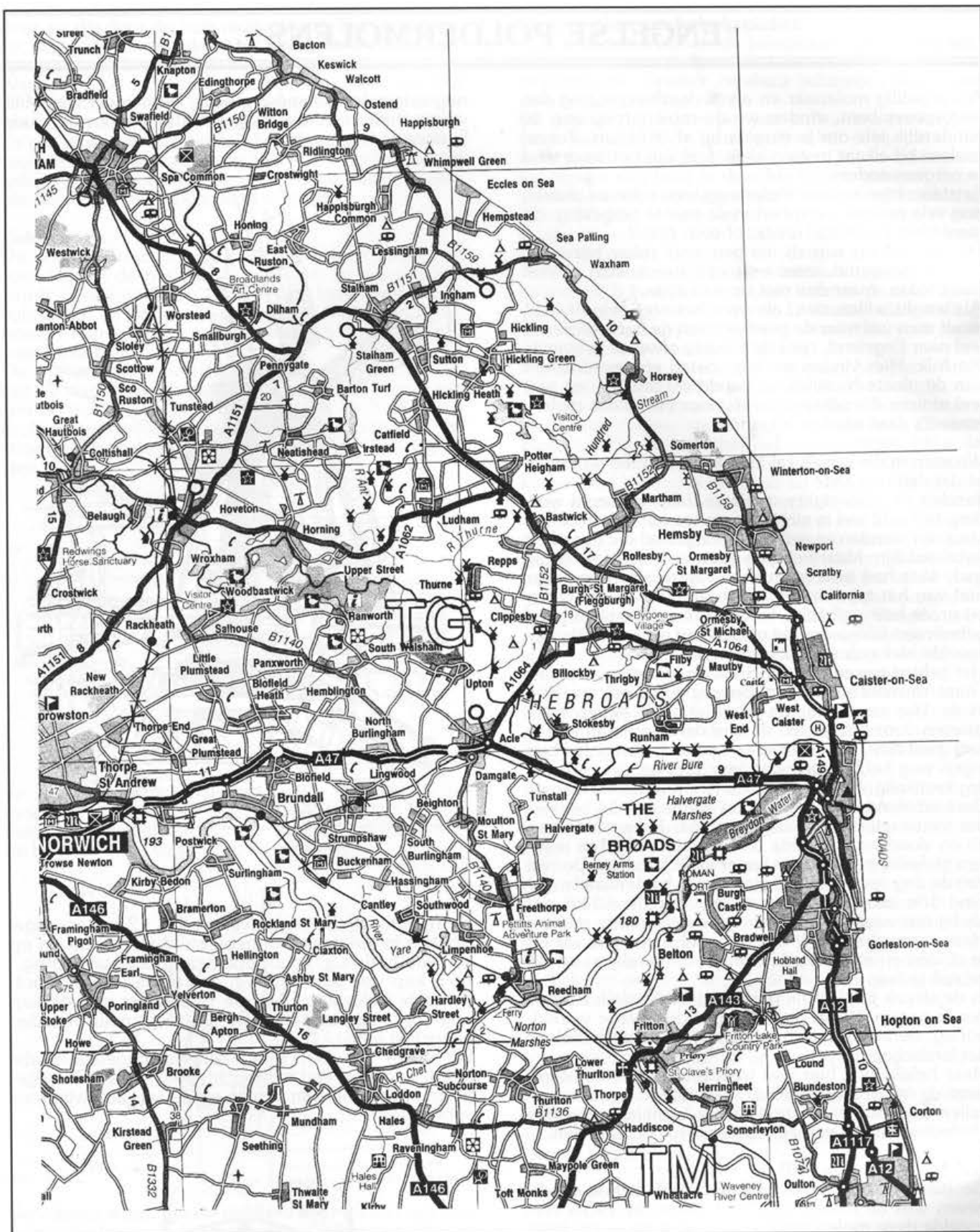
Astree Farm Mill

De hoogte van de romp was slechts 12 meter, opgetrokken in baksteen, wit gepleisterd met er boven op een kap in de z.g. bootshape (bootmodel) uitvoering. Zo'n kap was voorzien van een in de lengte gepot-dekselde bekleding. Aan de onderzijde was de kap nog voorzien van een ± 90 cm recht naar beneden hangende kraag.

De molen was zoals gebruikelijk in Engeland in die jaren, voorzien van zelfzwichtende wieken de zogeheten springsails met achter op de kap een windroos voor zelfkruiging.

Het scheprad

De lengte van het gevlucht was ± 14 meter dus nogal klein, gezien wat wij in ons land gewend zijn van dergelijke molens. De bediening van het wiekenkruis gebeurde via een zwichtstang door de as, bediend met een ketting lopende over een groot gaffelwiel.

Onder de windroos hing nog een soort licht uitgevoerd staartwerk dat alleen als functie had de ketting vrij te houden van de schepradkast. Het moment van

openen en sluiten werd ook hier bepaald door de hoeveelheid gewicht dat onder aan de ketting werd gehangen.

Het water werk

Aan de waterloopkant bevindt zich het scheprad, afgedekt met een halfronde schepradkast. Het scheprad zelf had een diameter van 5 m en een breedte van 18 cm. Het scheprad

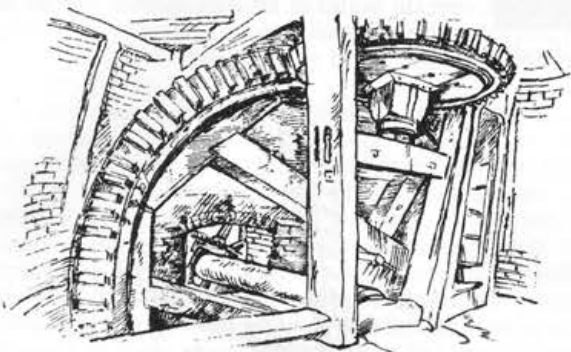

was opgebouwd rond een tweedelig sintelstuk met acht spaken en voorzien van 20 schoepen onderling gekoppeld met één enkele gording.

De voor- en achterwaterloop waren gemetseld en voorzien van een opleider, een krooshek en een wachtdeurtje, op zich dus niets bijzonders. Maar gezien het feit dat deze molen werd gebouwd op de oude fundamenteën, zal de waterloop met alles erop en eraan nog wel afkomstig zijn van de vervangen Hollandse molen. De opvoerhoogte is ongeveer $\frac{1}{5}$ van de schepraddiameter, dus ongeveer een meter.

Het gaande werk

Komen we de molen binnen dan zien we hier een houten schaargebint, met daartussen een kalf (zonder een wervel om de molen uit z'n werk te kunnen zetten).

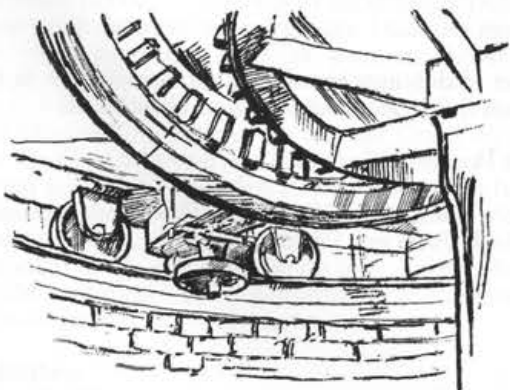
Het drijfwerk onder in de molen.

De houten koningsspil is voorzien van een kamrad met schuin geplaatste kammen in verband met het conische werk dat hier gebruikt is. Het grootonderwiel heeft uiteraard ook schuin in de velg geplaatste kammen. Het wiel draait in een in de vloer verzonken gemetselde wielbak.

Dit laatste wiel is uiteraard op de voor ons gevoel wat dunne wateras bevestigd die door een wateras-gat in de molenromp naar buiten loopt naar het scheprad. De houten vierkante koningsspil draait in een taatspot staande op het kalf.

Kort nadat de bijgeplaatste tekeningen werden gemaakt is het gehele gangwerk vervangen door een onvervalst Engels gangwerk van gietijzer met houten en gietijzeren kammen of tanden.

Doorgaans is het aandrijvende wiel het wiel diegene welke de houten kammen draagt en het gedreven wiel

Het kruiwiel en het bovenwiel.

is dan geheel van gietijzer. Dit wordt gedaan omdat in de praktijk bleek dat een gangwerk uitgevoerd in gietijzer op gietijzer grote slijtage vertoonde.

De vervanging van hout door gietijzer vond plaats in 1896 door molenmaker W.T. Engeland uit Yarmouth. De onderdelen die hiervoor werden gebruikt waren afkomstig van de buiten gebruik gestelde Burgh Mill bij Acle.

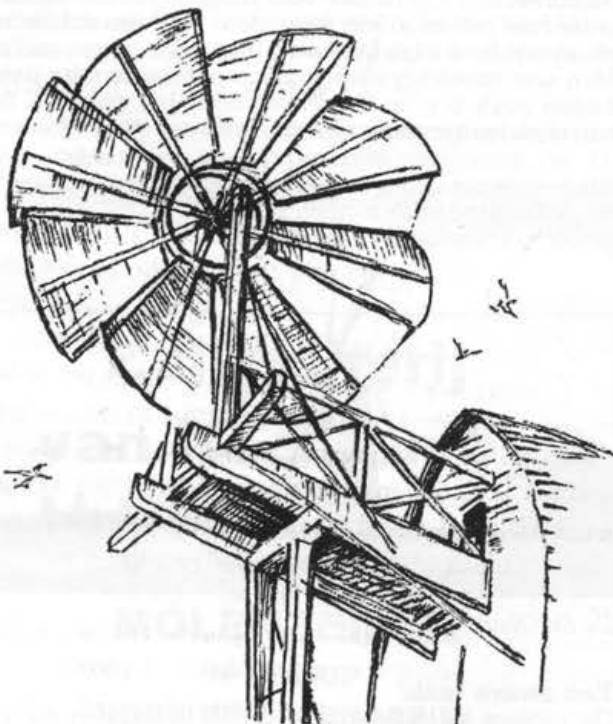
De molenromp is verder leeg afgezien van een klein tussenzoldertje, waar vanaf de trap naar de kap leidt. Klimmen we deze trap op dan bereiken we een tamelijk krap bemeten kapzolder. Al het gangwerk dat we hier aantreffen is van gietijzer, met ook hier weer het aandrijvende wiel, het brake- of vangwiel, uitgerust met houten kammen.

Het kruiwiel is sterk afwijkend van het ons bekende Engels kruiwiel dat je hier zou verwachten. Trouwens ik heb dit ook nog nimmer op een molen in Engeland aangetroffen.

De gemetselde stenen romp van de molen is aan de bovenzijde voorzien van een behoorlijk dikke houten kruivloer.

Het kruiwiel is niet voorzien van rollen maar van gietijzeren wielen met een diameter van ± 20 cm en 5 cm breed, gevat in lagerstoelen voor ieder wiel één. In totaal zijn er 16 stuks, gelijk verdeeld over de omtrek.

Om de kap te centreren op de kruivloer is er geen kuip, maar een vijftal keerwielen, die tegen de binnenzijde van de kruiring lopen. Onder ieder voeghout einde één, met de vijfde midden onder het halslager. Wel heel anders als wij gewend zijn, maar het werkt uitstekend.

De windroos achter op de kap.

Het kruien van de kap geschiedt geheel automatisch door middel van een windroos die via een aantal tandwieloverbrengingen naar een zware worm, aangrijpt in een tandkrans aan de buitenzijde van de kruiring. Het nadeel hiervan is echter, veel smeermiddel om alles goed gangbaar te houden en het is ook niet mogelijk om met een dergelijk uitgeruste molen een veldje onder de wind te malen. De overbreng verhouding tussen het wiekenkruis en het scheprad is 1 op $1\frac{1}{2}$.

De Herring Fleet poldermolen, de enige nog onmiskenbare Hollandse Molen.

Engelse Dekker?

Nee, de verbetering van de Engelse poldermolen is het werk geweest van een zekere Mr. Appold die een hoge-druk turbinepomp ontwikkelde. Deze vinding werd in 1851 op een landbouwtentoonstelling geïntroduceerd. Al snel werden diverse molens er mee uitgerust, maar ondanks de belofte van een anderhalf maal zo grote opbrengst viel het in gebruik behoorlijk tegen. Op zich natuurlijk een tegenvaller voor diegene, welke op deze wijze hun molen moderniseerden. Het was echter net als in ons land uitstel van executie.

Men was inmiddels overgegaan naar modernere werktuigen zoals b.v. in Engeland, door het plaatsen van een dieselmotor in de molen.

De St. Olaves poldermolen.

Een zware taak

De molens in het district Norfolk Broads en die van Suffolk hadden een zware taak.

Van de molens die hier stonden waren er twee eigendom van Somerleyton Estate Trusty. Eén daarvan was typisch voor deze streek, nl. de door Hollanders gebouwde molen. Het is de Herringfleet Mill, inmiddels bijna 200 jaar oud en nog steeds in bedrijf. De molen is nog steeds uitgerust met een Oud-Hollands wieksysteem en een gewoon staart kruisysteem met rond de molen echte kruipalen.

Een tweede eveneens nog bestaande molen is die van St. Olaves, deze doet ons een beetje vreemd aan. Hij is erg iel in omvang en daarbij ook nog vierkant. Hij is nl $4\frac{1}{2}$ x zo hoog als hij aan de basis breed is. De

molenmaker die hiervoor verantwoordelijk was is Millwright Dan uit Ludham.

Tot slot nog even aandacht voor de High Mill staande op de linker oever van het riviertje Yare dicht bij Breydon Water.

De ronde romp is opgetrokken in de plaatselijk bekende, uit rivierklei gebakken Burgh Aastle klinkers, 23 m hoog, met een stelling halverhoogte de romp.

Een tweede smalle stelling loopt rond de kap ten behoeve van werkzaamheden aan de windroos en het mechanisme voor op de kop van de bovenas.

Het kruiswerk is van het zelfde type als reeds besproken. Het bijzondere aan het drijfwerk van deze molen is dat naast het scheprad nog een extra versnelling is aangebracht bestaande uit een groot tandwiel op de wateras en een kleiner op de korte schepradas.

De High Mill aan de oever van het riviertje de Yare.

Al met al dus een streek om eens naar toe te reizen als men denkt thuis alles gezien te hebben.

Gerrit Pouw

Bron: The English Windmill Rex Wailes
Ill. Vincent Lines

Beknopt jaarverslag 2004 van de afdeling Gelderland van het Gilde Van Vrijwillige Molenaars

Het jaar 2004 heeft zijn stempel nagelaten in de molenwereld. Er is geen vrijwilliger die niets gemerkt zal hebben van de gevolgen van de invoering van de ARBO-wetgeving, geldend voor vrijwilligerswerk. De daaruit voortvloeiende maatregelen hebben gevolgen voor de molen en voor ons als vrijwillige molenaars. Jammer genoeg hoorden we nog al eens wat negatieve geluiden terwijl het natuurlijk helemaal geen kwaad kan om eens uitgebreid stil te staan bij de veiligheid op onze molens. Met simpele oplossingen kunnen we al veel verbeteren zonder dat er een onwerkbaar situatie ontstaat en zonder het specifieke karakter van het monument geweld aan te doen. Gelukkig is er door de inspanningen van verschillende partijen een regeling gekomen waarbij het nog heel goed mogelijk is om onze hobby te kunnen blijven uitoefenen.

Een tweede zaak, die geen enkel lid zal zijn ontgaan, is de enquête van de 'Werkgroep Opleidingen' van het landelijke Gilde. Na zo'n dertig jaar opleiden heeft het Gilde deze werkgroep in het leven geroepen om de opleidingsactiviteiten tegen het licht te houden en om met aanbevelingen te komen ter verbetering van de opleiding. Iedereen heeft één of meerdere enquêteformulieren ontvangen, en menigeen heeft de moeite genomen deze ingevuld retour te zenden. De werkgroep heeft geen simpele opgave, want er zullen verschillende meningen bestaan over hoe een goede opleiding er uit zou moeten zien. We zijn benieuwd welke veranderingen er voortkomen uit deze grondige evaluatie.

Het bestuur

Het bestuur bestaat uit 6 leden. Eep Top verzorgt al jaren de lesavonden en coördineert tevens de (toelatings)examens. Petro van Doorne heeft het secretariaat op zich genomen. Jan Simon is penningmeester en behartigt samen met Mart Peerlings de biootoezaken namens de afdeling. Matthijs Bassie verwerkt de notulen, en het voorzitterschap en de ledenadministratie komen voor rekening van Dirk-Jan Abelskamp. Het bestuur vergaderde in 2004 vier maal.

Ledenbestand

Dit jaar is een record aantal nieuwe leden aan de opleiding begonnen, in totaal 30 personen, maar er waren ook veel afvallers, zodat het totaal aantal leden slechts licht is gestegen. Als we een blik werpen op het aantal leden dat zich met de Gelderse molens bezig houdt, ontstaat het volgende beeld

Toelatingsexamens en landelijke examens

In het totaal hebben in 2004 acht kandidaten toelatingsexamen voor de windmolen gedaan. Daarvan mochten er zes door naar het landelijk examen. Uiteindelijk slaagden op 18 mei op de Hermien in Harreveld de heren D.J.W. Lobeek en J.C. Simon, op 22 juni op de Tijd in Oostendorp de heer E. van der Graaf en in het najaar op 29 september in Valburg de heren J. van de Wetering en N.A.M. van den Broek. Daarnaast hebben twee kandidaten met goed gevolg het examen afgelegd voor watergedreven molens. Op 19 mei op de Mallemse watermolen in Mallem slaagde de heer P.J.M. Pouwels en op 24 september op de watermolen in Haaksbergen slaagde de heer C.D. Veldhuizen.

Activiteiten

De gebruikelijke theorieavonden in de paardenstal naast molen 'De Kroon' in Arnhem zijn ook in 2004 tien keer

gehouden. Onder leiding van Eep Top worden hier aan de hand van de lesbrieven (uitgewerkte exameneisen) verschillende onderwerpen behandeld met behulp van dia's. Na afloop ontvangen de cursisten een lijst met vragen over het behandelde onderwerp. Hiermee kan men samen met de instructeur de stof nog eens doornemen. Op de laatste theorieavond voor de zomervakantie was er een speciale molenquiz georganiseerd. Groepjes samengesteld uit geslaagden en leerlingen moesten diverse opdrachten uitvoeren en verschillende vragen oplossen.

Naast de maandelijkse theorieavonden voor met name de leerlingen, organiseert de afdeling ook enkele speciale avonden voor geslaagden, instructeurs en gastgevendes molenaars. Op 14 april, de avond voor geslaagden, heeft de heer H. Epskamp van molenzeilmakerij 'De Wind' in Naarden, een interessant verhaal gehouden over de geschiedenis, streekeigenschappen, het materiaal en de behandeling van molenzeilen. De vele oude molenopnamen leverden een hoop informatie op.

Op 14 september heeft een informatieavond voor alle leden plaatsgevonden over de opleiding. De werkgroep 'Opleidingen' van het landelijk Gilde heeft op deze avond de bevindingen uit de onder de leden gehouden enquête gepresenteerd. Gezien de verwachte belangstelling was gekozen voor een grotere locatie in Twello, het Harmoniegebouw naast de Havekesmölle. Na de presentatie over de enquête is er door de aanwezigen gediscussieerd over een aantal stellingen die betrekking hadden op de opleiding. Zeker voor de werkgroep een belangrijke aanvulling op de enquêtegegevens.

Zevenentwintig personen waren aanwezig op de avond voor instructeurs en gastgevendes molenaars op 10 november. Op deze avond is met name uitgebreid stilgestaan bij de Arbo en de nieuwe subsidieregeling, de BRIM (Besluit Rijkssubsidiëring Instandhouding Monumenten).

Zeilmakerij van Neerven bv

opgericht

1925

van Neerven's
MOLENZEILEN

'N BEGRIP

VOOR DE MOLENAAR IN
NEDERLAND, BELGIE
EN DUITSLAND
IN KATOEN, WK77 EN
MARLON BOLUS ROOD

D. van Erpstraat 1
5341 AK OSS Nederland
Telefoon 0412-624028
Telefax 0412-627973

Ooit begonnen met een uitje, georganiseerd door het afdelingsbestuur voor de examenkandidaten, zijn de excursies uitgegroeid tot een ware happening waaraan al snel zo'n dikke 40-50 leerlingen en geslaagden deelnemen. Dit jaar was de voorjaarsexcursie uitgezet door Jan Knecht en enkele van zijn Groninger vrienden en voerde hij ons door het weidse Groninger land. Je moest er vroeg je bed voor uit maar je kreeg op de stormachtige 20e maart wel hele mooie molens te zien. Die dag bezochten we diverse molens met zelfzwichting in combinatie met oud-hollands voorhek en Bussel- en Dekker-stroomlijnnieuzen. We bekeken een kleine boerenmolen, enkele grotere vijzelmolens, een pelmolen en enkele korenmolens in o.a. Zuidwolde, Winsum, Usquert, Westerwijtwerd, Bedum, Mensinger-weer, en Noorderhogerbrug. De najaarsexcursie op 25 september bracht ons in de omgeving van Haarlem. Ook deze excursie was weer bijzonder interessant. Petro van Doorne had zijn beste beentje voorgezet en trakteerde de deelnemers op een waar molenfeestje. Het begon al goed op de stellingkorenmolen 'De Zandhaas' in Santpoort. Vervolgens werden de wipmolen 'De Stoop' van

de Schoterveensepolder in Haarlem en de herbouwde 'Adriaan' bezocht. Na een bezoek aan de werkplaats van de Stichting Molens Zuid-Kennemerland was het molentje in park Groenendaal aan de beurt. De excursie werd afgesloten met een bezoek aan het stoomgemaal 'Cruquius' uit 1849.

In januari en in augustus hebben de leden onze nieuwsbrief 'De Bonkelaar' ontvangen. Naast de mededelingen over de activiteiten wordt hierin aandacht besteed aan de sluitingsdata voor de opgave voor het examen en staat er een molen(aars)vacaturebank in, waarmee voor de stilstaande molens getracht wordt 'bemanning' te werven.

We bedanken onze leden voor al hun inspanningen om van onze provincie een echt levend molenlandschap te maken. En natuurlijk ook de Stichting de Vrienden van de Gelderse Molen die ons al jaren lang op allerlei wijzen ondersteunt.

Namens het afdelingsbestuur,
Dirk-Jan Abelskamp

Categorie windmolens	eind 2004	eind 2003	eind 2002
Instructeur vakmolenaars	2	2	3
Geslaagd vrijwillig molenaar (actief)	112	116	117
Geslaagd vrijwillig molenaar (niet meer actief)	28	30	28
Leerlingen	110	98	101
Categorie watergedreven molens			
Geslaagd vrijwillig molenaar	4	2	
Leerlingen	1	3	

Gewichtige molenuitgave van Provinciebestuur Oost-Vlaanderen gelauwerd

Mola - Het Provinciaal Molencentrum

Op 17 december 2004 mochten de auteurs van de molentrilogie.

Van zAdelsteen tot Zetelkruier

2000 jaar molens in Vlaanderen te Leuven de "Prijs CERA voor de geschiedenis van het Vlaamse Platteland" in ontvangst genomen. Het driedelig standaardwerk over molens in Vlaanderen werd geselecteerd uit 21 ingezonden werken. Het is de zevende maal dat deze toch prestigieuze prijs werd uitgereikt. De jury, academici onder leiding van Prof. Dr. Stefaan Top van de Katholieke Universiteit van Leuven, rechtvaardigde haar keuze onder andere als volgt:

"Deze drie stevige boekdelen, op een schitterende manier uitgegeven door de Provincie Oost-Vlaanderen, vormen een trilogie in verband met alles wat een mens kan en wil weten over molens met natuurlijke drijfkracht. Een onschatbare en relevante inbreng inzake molinologie in de Lage Landen."...

"We staan hier dus zonder twijfel voor een echt magnum opus, dat een uitgebreide hoeveelheid encyclopedische kennis over de geschiedenis van de molens en hun maatschappelijke rol in Vlaanderen sinds de vroegste tijden etaleert... Kortom in zijn genre een standaardmolenwerk."...

"De leden van de jury prijzen verder de volledigheid inzake historisch overzicht en soorten molens, de schitterende iconografie in de vorm van miniaturen, gravures, pentekeningen, schilderijen, foto's en vak-kundige tekeningen van Gerrit Pouw."...

En:

"Het feit dat de Provincie Oost-Vlaanderen dit standaardwerk heeft uitgegeven, wordt als een zeer positief signaal ervaren. Als de overheid in puik werk investeert, dan betekent dit dat in het geval van de molens de Provincie Oost-Vlaanderen financiële keuzes maakt om dit soort onderzoeksresultaten - uiteindelijk het levenswerk van Dr. Paul Bauters - voor eens en voor altijd in de etalage te zetten."

Van zAdelsteen tot Zetelkruier

2000 jaar molens in Vlaanderen werd in opdracht van het provinciebestuur Oost-Vlaanderen geschreven en getekend door de Vlaming Dr. Paul Bauters en de Nederlander Gerrit Jan Pouw. Redactie en vormgeving gebeurden door Mola - Het Provinciaal Molencentrum.

P. BAUTERS en G.J. POUW, Van zAdelsteen tot Zetelkruier 2000 jaar molens in Vlaanderen.

Boek 1 – Geschiedenis van het malen met natuurlijke drijfkracht, Gent, 1998, 288 p.

Boek 2 – Bouw en werking van de molens met natuurlijke drijfkracht rond 1850 en in de natijd, Gent, 2000, 367 p.

Boek 3 – Geïllustreerd molenwoordenboek, Gent, 2002, 254 p.

Kasteel 'Puyenbroeck' – Puyenbrug 5, 9185 Wachtebeke – tel: 09-342 42 40 – e mail: mola@oost-vlaanderen.be

Foto: De beide auteurs, 3de en 4de vanaf links P. Bauters en G.J. Pouw, krijgen de begeerde prijs in handen.

Nieuwe krukas voor de Heesterboom

Stichting Houtzaagmolen De Heesterboom

Door de heer B. Kühne van Select Staal en Metaal B.V. werd op 17 januari de uit Engeland gearriveerde krukas voor de houtzaagmolen de Heesterboom aan het bestuur van de **Stichting Houtzaagmolen De Heesterboom** overgedragen.

Het bestuur van de stichting prijst zich gelukkig met het feit dat **de burgemeester van Leiden, drs. H.J.J. Lenferink**, bereid was om de krukas namens de stichting in ontvangst te nemen.

Met het in ontvangst nemen van de as werd het officiële startschot van de restauratie van de molen de Heesterboom gelost.

MOLENSTENEN

Molensteenfabriek Van Vugt levert u naar keuze massieve maalstenen of stenen met een zachte uitslag. Ze worden vakkundig afgewerkt, prima gescherpt en goed onder de rij gebracht.

Wij kunnen u ook van dienst zijn met:

- ✓ nieuwe Duitse blauwe stenen;
- ✓ kunst- en sierstenen;
- ✓ het scherpen van molenstenen;
- ✓ deskundige informatie.

Bel voor inlichtingen vrijblijvend met:

H.J.A van Vugt
Molensteenfabriek
Zomereik 10
5682 HH Best (NL)
Tel/Fax: (+31) (0) 499-395454

De overhandiging vond plaats bij de molen aan de Haagweg 57 te Leiden.

Waarom een restauratie?

Op zaterdag 13 april 2002 brak terwijl de molen draaide de krukas, die de zaagramen aandrijft.

Een periode van grote onzekerheid brak vervolgens aan voor dit monument van importantie, samen met het Sint Annahofje en de bibliotheek Thysiana als Leidse monumenten voorkomend op de lijst van top 100 monumentale onroerende objecten in Nederland behorend bij het in 1954 te 's-Gravenhage gesloten internationale verdrag over cultuurbescherming in buitengewone omstandigheden.

Subsidie op korte termijn van de Rijksdienst Monumentenzorg voor een dergelijke onverwachte restauratie bleek er niet in te zitten.

Naast de defecte krukas waren er nog een aantal zaken welke bij de grote restauratie van 1992 buiten beschouwing waren gebleven. Voor deze onderdelen (vernieuwing van de rieten kap, binnen- en buitenschilderwerk en het herstel van de buitenhelling en de schoeiing van het balkengat) is met de vervanging van de krukas en de daarbij behorende molenbouwkundige werken een restauratieplan opgesteld.

Met dit plan en de daarbij behorende kostenraming is vervolgens contact opgenomen met de gemeente Leiden om te bezien of plaatsing op het Gemeentelijk Restauratie Uitvoering Programma (GRUP) mogelijk zou zijn, waarmee subsidie in de toekomst "veilig" kon worden gesteld.

Voorts is een subsidie gevraagd aan het **College van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland**.

In een ijtempo werd ten laste van de begroting 2004 een subsidie van een kleine € 50.000,00 beschikbaar gesteld.

Het streven van het bestuur van de stichting was er op gericht om de molen in 2004, het jaar waarin de molen haar 200e verjaardag vierde, weer "maal- en zaagvaardig te krijgen". De nadruk van het bestuur ligt in dit verband op het vervangen van de krukas met de daarbij behorende molenbouwkundige werken.

In dit kader is een aantal maatschappelijke instellingen benaderd met het verzoek een financiële bijdrage te leveren voor deze restauratie.

Deze verzoeken hebben tot gevolg gehad dat vorstelijke bijdragen zijn toegezegd door:

- **Het Prins Bernhard Cultuurfonds Zuid-Holland** te Den Haag stelde een bedrag van € 25.000 beschikbaar.
- **De vereniging De Hollandsche Molen** te Amster-

dam, welke vereniging sinds 2001 een overeenkomst heeft gesloten met de **SponsorBingo Loterij** waarbij deze loterij jaarlijks een bedrag beschikbaar stelt voor het molenbehoud in Nederland. De Vereniging **De Hollandsche Molen** is belast met de verdeling van deze gelden. Uit deze gelden werd een bedrag van € 50.000 voor de vervanging van de krukas beschikbaar gesteld.

• **Het Fonds 1818** te Den Haag stelt voor dit doel een bedrag van € 25.000,00 beschikbaar.

• **De van Ommeren-De Voogdstichting** te Wasse-naar stelt een bedrag van € 10.000,00 beschikbaar.

Op basis van deze toezeggingen heeft het bestuur van de stichting op 21 augustus 2004 besloten om de vervaardiging en de vervanging van de krukas met de bijbehorende molenbouwkundige werken, in nauw overleg met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, aan te besteden.

Het smeden van de as werd via **Select Staal en Metaal B.V. te Naarden** opgedragen aan **Somers Forge UK Ltd. te Midlands, Engeland**, terwijl het vervangen van de krukas en de molenbouwkundige werken zullen worden uitgevoerd door **Molensmakersbedrijf Verbij Hoogmade B.V.**

De krukas ligt nog op de zaagvloer maar....., er zijn nu al blijde gezichten

Foto L. Endendijk DHM

Leiden, 6 januari 2005

Kleine berichten

Afdeling Noord-Holland

Uitnodiging

Wij nodigen Gildelieden en belangstellenden uit voor de contactavond op vrijdag 1 april 2005. Hans Verhoef, werkzaam op het gebied van windenergie bij het ECN verzorgt een presentatie over

WINDENERGIE VROEGER EN NU

De contactavond vindt plaats in zaal ULTEAM, Rijksweg 47, Schoorl. Dit is aan de weg Alkmaar-Den Helder. Neem bij de rotonde (zuid van) Schoorl. de afslag naar de ventweg.

De contactavond is dus niet in Alkmaar!

Zaal Ulteam gaat open om 19.30 uur, de aanvang is 20.00 uur. We verzoeken u om in de zaal NIET TE ROKEN.

Inlichtingen bij Cees Vis, tel. 072-5121878, e-mail c.vis1@hetnet.nl

Oproep: Woonruimte in poldermolen gezocht

Ik zoek woonruimte, geschikt voor permanente bewoning, in een poldermolen. Wie kan mij hiermee helpen of informatie verstrekken? Reacties graag aan: L. Arnoldy, Dorpsstraat 54, 4152 ER Rhenoy Tel. (0345) 68 22 39 of (06) 10 12 67 03

Open dagen Oost Groninger molens 2005

De Vereniging Molenwerkgroep Oost-Groningen stelt u in de gelegenheid om de molens in de regio te bezoeken

door ze op onderstaande data, meest zaterdagen en zondagen, open te stellen. De molenaar is dan aanwezig. Alle hieronder genoemde molens zijn op de betreffende dagen open van 13.00-16.00 uur.

- 1 mei: Westerse Molen, Nieuw Scheemda
- 5 mei: Hemelvaart: de Noordstar, Noord-broek
- 7 mei: De Onrust, Oude Pekela
- 14 mei: Nationale molendag, vele molens zijn geopend
- 21 mei: Molens in Winschoten geopend
- 22 mei: Korenmolen in Ganzedijk (Finsterwolde)
- 28 mei: Vestingmolen van Bourtange
- 4 juni: Veldkamps Meulen, Bellingwolde; Niemans molen, Veerveense Korenbloem, Vriescheloo Poldermolen van Weddermarke Spinnekoep, Wedderveer
- 11 & 12 juni: Groninger Molenweekend, vele molens zijn geopend
- 18 juni: De Dellen, Nieuw Scheemda
- 25 juni: De Liefde, Uithuizen
- 2 juli: Noordermolen, Noorderbroekstar (Hamrik)
- 9 juli: De Noordstar, Noordbroek
- 16 juli: De Onrust, Oude Pekela
- 17 juli: Westerse Molen, Nieuw Scheemda
- 23 juli: De Liefde, Uithuizen

Voor meer inlichtingen kunt u contact opnemen met H. Bossen, Wollinghuizerweg 152, 9541 AV Vlagtwedde, Telf. 0599-313128.

Effectief besparen op stoffilters?

Een goeie tip voor een simpele besparing? De levensduur van de stoffen filters die u gebruikt, kunt u gemakkelijk met een factor twee of drie verlengen! Kwestie van ze perfect te laten reinigen door Wilhelmina, een bedrijf dat hierin is gespecialiseerd.

Uiteraard gaat Wilhelmina hierbij buitengewoon omzichtig te werk.

Zo wordt voor elke nieuwe klant eerst een proefwassing verricht. De resultaten hiervan worden in een helder rapport vastgelegd en uitvoerig doorgesproken.

Zodat er geen vuiltje aan de lucht is bij het reinigen van uw kostbare filters.

Wanneer u even belt of faxt zitten we snel bij elkaar aan tafel.

U kunt ook onderstaande bon in een ongefrankeerde envelop stoppen en sturen naar:

Wilhelmina Textieldiensten b.v., Antwoordnummer 23, 5700 WB Helmond.

Wilhelmina Textieldiensten b.v., Postbus 200, 5700 AE Helmond,

Telefoon: 0492 598181, Fax 0492 526105.

Steunpunten in Apeldoorn, Roosendaal, Hoogeveen en Woerden

- BON** Neem a.u.b. contact met mij op voor:
- o nadere informatie over het reinigen van stoffilters;
 - o het maken van een afspraak.

Naam bedrijf.....

Adres.....

Postcode/plaats.....

Naam contactpersoon.....

Telefonisch bereikbaar op nummer.....

Derde maalmarathon voor 'de Passiebloem'

Een goede traditie moet je in ere houden vindt de maalploeg van de Passiebloem. In 2001 en 2003 is er een 48-uurs maalmarathon gehouden en dit jaar is het weer zover. Donderdag 10 maart zal om 19.00 uur gestart worden met olieslaan en twee dagen later, zaterdag 12 maart om 19.00 uur, zal de molen afgezeild en gevangen zijn.

Olieslagers uit heel Nederland zullen in ploegendienst meewerken. Per dag zijn er drie ploegen van 4 personen in de weer. Bezoek is van harte welkom. Houd in de week voor de marathon de krant in de gaten voor de actuele berichtgeving.

Laat de wind maar komen!!

Van de Redactie

Hoe gaan wij om met de deadline

Beste mensen, wij wensen jullie allen een goed en gezond molenjaar, een echt malend 2005 toe. Het begin van het jaar is de tijd dat veel mensen goede voornemens maken, zo ook de redactie: we houden ons vanaf nu strak aan de deadline voor het inleveren van kopij.

In het verleden gebeurde het vaak dat mensen ons waarschuwd dat er kopij na de deadline zou worden ingeleverd; natuurlijk werden er ook stukken 'zo maar' te laat opgestuurd. Hierdoor is het regelmatig voorgekomen dat de Gildebrief (te) laat verscheen. Daardoor zijn mensen die kopij hadden ingestuurd over gebeurtenissen die net na de officiële verschijningsdatum vielen, meerdere malen gedupeerd. Bovendien is het voor de redactieleden en de drukker niet prettig om haastwerk te moeten leveren en het komt ook de kwaliteit van ons blad niet ten goede. Ook al word je (soms al lang van tevoren)

gewaarschuwd dat er stukken te laat zullen worden ingeleverd, dan nog komt de vermelding van evenementen kort na de geplande verschijningsdatum als mosterd na de maaltijd. Hieronder nog even een overzicht van de verschijningsdata en uiterste inleverdata van kopij:

Nummer	inleverdatum	verschijningsdatum
Voorjaar	1 februari	15 maart
Zomer	1 mei	15 juni
Najaar	1 augustus	15 september
Winter	1 november	15 december

We hopen dat wij door de deadline strak te hanteren het actualiteitsgehalte kunnen verbeteren. Hopelijk behoren klachten over te laat geplaatste mededelingen binnenkort tot het verleden.

Aanschaf Basiscursus Vrijwillig Molenaar

Het Gilde van Vrijwillige Molenaars geeft twee Basiscursussen uit. Eén voor de opleiding windgedreven molens en één voor de opleiding watergedreven molens.

Leden van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars beginnen als lid in opleiding. Zij zijn dan O-lid.

Na het afronden van de opleiding en het behalen van het Getuigenschrift van "De Hollandsche Molen" zijn zij geslaagd lid. G lid dus.

Leden in opleiding:

Alle leden in opleiding zijn verplicht bij het begin van het lidmaatschap eenmalig het entreegeld te betalen, op dit moment € 35,-.

Hiervoor ontvangen zij de Basiscursus Vrijwillig Molenaar, de statuten, huishoudelijk reglement en de exameneisen. Het eerste blad van het maalboekje met persoonlijke gegevens, maalstaten en verzekeringsfolder zijn bijgevoegd.

Donateurs:

Daarnaast zijn er leden die de opleiding niet willen, of kunnen (<16jr) volgen en het werk van het Gilde willen ondersteunen. Deze zijn geïnteresseerd in het lesmateriaal en willen toch de Basiscursus aanschaffen.

Daartoe kunnen zij speciaal donateur worden en zijn dan S-lid.

Tevens kunnen zij de Basiscursus Vrijwillig Molenaar aanschaffen. Ook dit gebeurt door een eenmalige betaling van het entreegeld. Zij ontvangen dan de Basiscursus Vrijwillig Molenaar, maar geen maalboekje, maalstaten en folder verzekeringen.

Beide categorieën hebben dus de Basiscursus Vrijwillig Molenaar en worden, zo lang zij betalend lid van het Gilde blijven, ook voorzien van wijzigingen en aanvullingen hierop.

Ook is het mogelijk, uitsluitend voor leden waarvan de basiscursus verloren is gegaan of niet bijgehouden is, een nieuw actueel exemplaar aan te schaffen. Deze kun je bestellen via Gildeverzendingen, tegen betaling van de normale aanschafkosten.

Deze vervangingsaanschaf blijft beperkt tot leden van het Gilde.

Mochten er nog vragen zijn dan kun je contact opnemen met de secretaris van het Gilde.

Het bestuur

UITGAVEN VAN HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS

ten behoeve van de opleiding tot vrijwillig molenaar

HET ENTREEPAKKET

De basiscursus - op enkele hoofdstukken na gereed.
Alle overige lesstof wordt in de loop van de tijd nieuw vervaardigd en uitgegeven en zal in de loop van de tijd worden toegezonden.

De leden in opleiding dienen dit pakket bij aanmelding aan te schaffen (niet inbegrepen in de contributie!) het pakket is inclusief de Verzamelinformatie praktisch lesmateriaal.
De prijs bedraagt € 35

UITGAVEN TER VERBREIDING VAN DE KENNIS OVER MOLENS

Informatie XIII - Wieksysteem Ten Have.

Prijs € 6 (inclusief porto) nog enkele exemplaren verkrijgbaar

Informatie XVI - Waarom draaien molens linksom? Waarom helt de bovenas? De tonmolen.

Prijs: € 6 (incl. porto).

Informatie XIX - Molenaarserveringen Jb.Kaal.

Prijs: € 6 (inclusief porto)

Informatie XXII - Bovenassen.

Prijs: € 6 (inclusief porto)

Mappen voor de basiscursus

Prijs: € 9 (incl. porto).

HACCP-Rapport Hygiëncode

Te bestellen via Gilde verzendingen

Inclusief porto € 27,50

Exclusief porto € 22,50

GRATIS UITGAVEN

- Statuten en Huishoudelijk Reglement
- Bladen voor het maalboekje voor leden in opleiding en geslaagde leden
- Exameneisen
- Modelcontract vrijwillig molenaar
- Folder Gilde verzekeringen

Voor inlichtingen over de Gilde-uitgaven en bestellingen kunt u contact opnemen met:

Gildeverzendingen

H.P.A. (Hub) van Erve

Hoevense Kanaaldijk 9

5018 EA Tilburg tel. 013-5362100

verzendingen@vrijwilligemolenaars.nl

AANBEVOLEN LITERATUUR VOOR DE OPLEIDING

Molens

Ir. F. Stokhuyzen

Kopie op A4-formaat.

Prijs: € 12 (incl. porto).

Te bestellen bij de Gildeverzendingen

Opleiding Watermolenaar

Ing. J. den Besten

Te bestellen door overmaking van € 23

(incl. porto) op girorekening 139754 t.n.v. J. den Besten te

Loenen aan de Vecht

Wiekssystemen voor polder- en industriemolens

Te bestellen door overmaking van € 11,50

(incl. porto) op ABN AMRO rekening 55.44.45.050 t.n.v.

G.J. Pouw te Naarden

Over molens der Fam Honig.

Door: P. Boersma

Prjs € 8,00 (incl. porto). Te bestellen bij Gilde verzendingen

Lesbrief Poldermolen

compl.

Prijs € 6,00

Lesbrief Korenmolen

compl.

Prijs € 6,00

Lesbrief Watermolen

compl.

Prijs € 6,00

Deze lesbrieven zijn bedoeld voor leerlingen van de hoogste klassen van het Basisonderwijs of de laagste klassen van het Voortgezette Onderwijs

De lesbrieven omvatten, De lesbrief zelf, voor de leerlingen, een docenten handleiding en een werkblad.

Veiligheid op Wind- en Watermolens

"De Hollandsche Molen"

Prijs € 5 (incl. porto). Te bestellen bij Gildeverzendingen.

Zingende Stenen D.J. Abelskamp

Prijs: € 21 (incl. porto)

Dit boek is te bestellen door overmaking op Raborekening 13.53.85.210 van G.W.M. Barendse, penningmeester van de Cursuscommissie, te Poeldijk

Werking van de pelmolen

door: P. Havik

Prijs € 6,00 (incl. porto). Te bestellen bij Gildeverzendingen

Strijkstickers

Gilde embleem voor op de kleding Prijs € 1.55 Te bestellen bij Gildeverzendingen

Allerhande informatie via onze website

www.vrijwilligemolenaars.nl

Voor bestellingen van molen artikelen bij De Hollandsche Molen kan men gebruikmaken van het E-mail adres dhm@molens.nl

© 2005 Het Gilde van Vrijwillige Molenaars

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronische gegevensverwerking of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van het Gilde van Vrijwillige Molenaars.

Allerhande informatie via onze website:
www.vrijwilligemolenaars.nl

De volgende Gildebrief verschijnt omstreeks:

15 juni 2005

Wie kopij op diskette aanlevert, gelieve dit te doen in wp07, of Word 2000 in platte tekst, dus niet met een eigen opmaak en/of indeling. Aanleveren via e-mail is ook mogelijk
Redactie@vrijwilligemolenaars.nl

